

RAPPORT FOR FINANSINSTITUSJONER

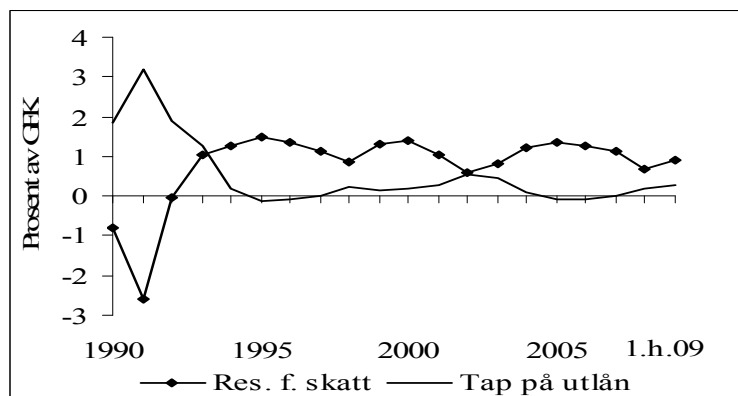
1. halvår 2009

Foreløpige tall

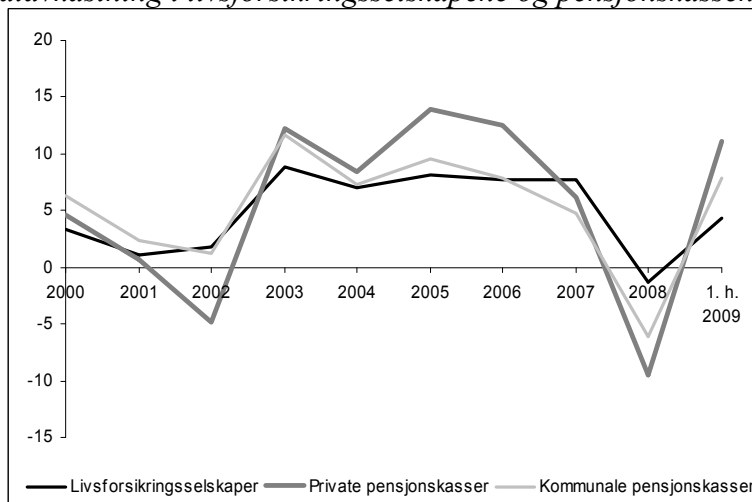
1. Hovedinntrykk.....	2
2. Makroøkonomisk bakgrunn.....	5
3. Strukturen i finansmarkedene.....	12
4. Banker	18
5. Finansieringsforetak	26
6. Livsforsikringsselskaper.....	34
7. Pensjonskasser	39
8. Skadeforsikringsselskaper.....	42

VEDLEGG

Utvikling i resultat og tap på utlån i prosent av GFK i norske banker

Kapitalavkastning i livsforsikringsselskapene og pensjonskassene

1. HOVEDINNTRYKK

Selv om nedgangen i internasjonal økonomi ser ut til å stanse opp, har den internasjonale finanskrisen fått betydelige realøkonomiske konsekvenser. Norsk økonomi antas fortsatt å være i resesjon, og SSB venter fall i BNP Fastlands-Norge på 1,4 prosent i 2009. Det norske arbeidsmarkedet forverret seg i første halvår 2009, og antall ledige utgjorde 3 prosent av arbeidsstyrken ved utgangen av juli 2009. Verdien på Oslo Børs økte med 24,7 prosent i andre kvartal 2009 etter å ha økt 0,4 prosent i årets første kvartal. MS verdensindeksen økte med 3,2 prosent i første halvår. Fra utgangen av juni, fram mot midten av august, har verdien på Oslo Børs steget 4,7 prosent mens MS Verdensindeks har økt med 7,6 prosent. Det har vært en betydelig nedgang i pengemarkedsrentene siden årsskiftet. Dette skyldes både kraftige rentenedsettelse fra sentralbankene og at risikoen i interbankmarkedet har avtatt. Forskjellen mellom interbankrenter og renten på statssertifikater har gått videre ned de siste månedene, noe som er tegn på at pengemarkedene er i ferd med å normaliseres. Også i obligasjonsmarkedene har spreadene gått ned, men den er fortsatt høyere enn før krisen, særlig for obligasjoner med lavere rating og lengre løpetider.

Nedgangskonjunktoren gjenspeiles i kredittveksten, som avtar både for næringslivet og husholdningene. 12-månedersveksten i innenlandsk kreditt, K2, har falt fra 8,8 prosent i mars 2009 til 6,5 prosent ved utgangen av juni 2009. Det er særlig nedgangen i kreditt til ikke-finansielle foretak som har bidratt til reduksjonen. Årsveksten i kreditt til denne sektoren var 5,4 prosent ved utgangen av juni, mot 11 prosent ved utgangen av forrige kvartal. Låneetterspørsel fra ikke-finansielle foretak er redusert samtidig som bankene har strammet noe inn på kredittpraksis gjennom økte marginer og økte krav til egenkapital og sikkerhet. Det har vært betydelig aktivitet i det norske obligasjonsmarkedet i første halvår, og emisjonsaktiviteten har vært høy, noe som indikerer at markedet kan være i ferd med å fungere bedre.

12-måneders vekst i utlån til husholdningene falt fra 6,7 prosent i første kvartal til 6,4 prosent i andre kvartal 2009. Etter en periode med fall i utlånsveksten til husholdningene, er det tegn til at veksten stabiliseres. Høyere aktivitet i boligmarkedet har bidratt til denne utviklingen. Boligprisene har økt med nær 10 prosent siden årsskiftet. Utviklingen innenfor næringseiendom gjennom 1. halvår 2009 gir signaler om ytterligere nedgang i leieprisene på kontorlokaler, samtidig som omsetningen fortsatt er lav.

Bankene (morbanker) viser nå en stabilisering av inntjeningen i forhold til 2008. Det samlede resultat før skatt ble på 14,3 mrd. kroner, 2,1 mrd. kroner bedre enn i første halvår 2008. I forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital (GFK) var dette en marginal nedgang på 0,02 prosentpoeng til 0,88 prosent. Egenkapitalavkastningen har økt fra 11,6 prosent til 12,1 prosent i samme periode. Resultatet er sterkt påvirket av økning i ”andre inntekter”, som er nær doblet i forhold til første halvår 2008, hovedsakelig som følge av økte inntekter på finansielle instrumenter. Netto renteinntektene økte med 5,2 prosent sammenlignet med første halvår 2008. I forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital var dette likevel en reduksjon på 0,18 prosentpoeng til 1,36 prosent. Innskuddsmarginen var svært lav som følge av de lave pengemarkedsrentene, mens fallet i renten og økte risikopåslag har ført til økning i bankenes marginer på utlån. Det var samlet en økning i rentemarginen fra første kvartal til 2. kvartal. Norske banker hadde bokførte tap på utlån på 4,4 mrd. kroner i første halvår 2009, som utgjorde 0,4 prosent av utlån. I første halvår 2008 hadde bankene utlånstap på 0,6 mrd. kroner. Utlånstapene i andre kvartal i år var marginalt lavere enn i første kvartal. For bankene samlet økte volumet av misligholdte engasjementer fra 0,5 til 1 prosent av totale utlån siste året. Syv banker hadde underskudd i 1. halvår 2009.

Bankenes vekst i utlån til kunder har avtatt, og sammenlignet med utgangen av første halvår 2008 økte utlån til kunder med 10,3 prosent (inkl. overføring av utlån til boligkredittforetak). Siden utgangen av 2008 har det vært betydelig oppbremsing i veksten i utlån fra bankene, og siste seks måneder var veksten til kunder kun 1,7 prosent. Til innenlandske foretak økte bankene utlånene med 7,3 prosent siste år, en nedgang på nær 11 prosent fra årsskiftet. Vekst i utlån til personkunder var 7 prosent (inkl. boligkredittforetakene), tilnærmet uendret fra årsskiftet. Veksten i innskudd fra kunder var 8,1 prosent siste år, og for bankene samlet sett utgjorde innskuddsdekningen 67,9 prosent ved utgangen av første halvår 2009, noe som innebærer en oppgang sammenlignet med ett år tilbake, og som vesentlig skyldes bankenes overføringer av lån til boligkredittforetak.

I 2009 er IRB-gulvet redusert fra 90 prosent til 80 prosent, som innebærer et redusert kapitalkrav for bankene i forhold til 2008. IRB-bankene, med ett unntak, hadde en økning i kjernekapitaldekningen fra 1. kvartal til 2. kvartal 2009, både for morbank og konsern. Banker som beregner kapital etter standardmetoden hadde en gjennomsnittlig kjernekapitaldekning på 12,3 prosent, en nedgang på 0,3 prosentpoeng sammenlignet med ett år tilbake. For å møte nedgangen i realøkonomien og for å kunne opprettholde normal utlånsvirksomhet, samt økte markeds krav til sammensetning og nivå på kjernekapitalen, er det viktig å styrke soliditeten, bl.a. gjennom bruk av Statens finansfond. Banker som har bestemt seg for å fremme en formell søknad til Statens finansfond skal innhente bekreftelse fra Kredittilsynet før søknad sendes til fondet.

Finansieringsselskapene hadde et resultat av ordinær drift på 1,18 mrd. kroner, en økning på 166 mill. kroner sammenlignet med første halvår 2008. I forhold til GFK steg resultatet med 0,08 prosentpoeng til 1,77 prosent. Netto renteinntektene økte betydelig, og det var særlig reduksjonen i rentekostnadene som bidro til økningen. Bokførte tap var høyere enn i tilsvarende periode i 2008, men den betydelig økningen i netto renteinntekter mer enn oppveide økte utlånstap. Misligholdte lån økte med 55 prosent siste år, og utgjorde 3,4 prosent av utlånsporteføljen ved utgangen av halvåret. Veksten i utlån falt til 3,6 prosent siste 12-måneder, mens den var 8 prosent ved utgangen av 1. kvartal 2009. For selskaper som driver med forbruksfinansiering uten sikkerhet, har det vært en betydelig økning i tap på utlån sammenlignet med ett år tilbake. Tapene utgjorde i 1. halvår 2009 hele 3,8 prosent av utlånene, mot 1,4 prosent ett år tilbake. Misligholdte utlån økte i samme periode fra 5,2 prosent til 7,6 prosent av utlånene. Veksten i slike utlån har falt betydelig, og 12 måneders veksten var 7,5 prosent ved utgangen av 2. kvartal 2009. Isolert i 2. kvartal var veksten kun 0,9 prosent.

Kredittforetakenes resultat av ordinær drift var 1,99 mrd. kroner, en betydelig bedring sammenlignet med første halvår 2008 hvor resultatet var 701 mill. kroner. I forhold til GFK var det økning på 0,19 prosentpoeng til 0,41 prosent. Bedring i netto renteinntekter bidro til økningen i resultatet, og tap på utlån var fremdeles lave i første halvår 2009. Egenkapitalavkastningen har økt fra 6 prosent til 13 prosent i samme periode. Kredittforetakenes utlån økte med 55 prosent siste 12 måneder, i hovedsak som følge av overføringer av porteføljer fra bankene. Boligkredittforetakene hadde ved utgangen av første halvår 2009 utstedt obligasjoner med fortrinnsrett på om lag 318 mrd. kroner, mot om lag 210 mrd. kroner ved utgangen av 2008.

For livsforsikringsselskapene var det svært liten forskjell mellom bokført kapitalavkastning og verdijustert kapitalavkastning i første halvår 2009, som følge av at selskapene har gått inn i 2009 uten kursreguleringsfond og alle verdiendringer blir dermed ført over resultatet. I andre kvartal bidro imidlertid positiv utvikling i finansinntekter til at tre selskaper tilførte noe midler til fondet. Verdijustert kapitalavkastning på kollektivporteføljen ble for

livsforsikringsselskapene 4,3 prosent (annualisert) i første halvår 2009. Alle selskapene hadde positiv kapitalavkastning, og det var en klar bedring fra 1. halvår 2008 hvor den verdijusterte kapitalavkastningen var -1,5 prosent. Livsforsikringsselskapene har hatt økning i finansinntekter og i teknisk regnskap sammenholdt med ett år tilbake. Resultat før skatt ble 1,8 mrd. kroner i første halvår 2009. Samlet har selskapene en verdinedgang på eiendom på 1,6 mrd. kroner i 1. halvår 2009. Fire av elleve selskaper hadde negativt resultat i første halvår 2009.

Kollektivporteføljen utgjør hoveddelen av livsforsikringsselskapenes forvaltningskapital med en andel på 84 prosent. Aksjeandelen i kollektivporteføljen utgjorde kun 9 prosent ved utgangen av halvåret, mot 20 prosent et år tidligere. Aksjeeksponeringen (som også tar hensyn til derivatposisjoner) er noe lavere. Sertifikater og obligasjoner vurdert til virkelig verdi utgjorde 35 prosent, mens obligasjoner ”holdt til forfall” utgjorde 21 prosent.

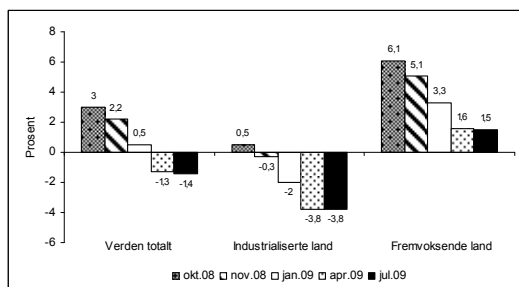
Ved utgangen av 2. kvartal 2009 var selskapenes bufferkapital 30,6 mrd. kroner, og utgjorde 4,1 prosent av forvaltningskapitalen, en bedring fra første kvartal på 0,7 prosentpoeng.

Pensjonskassene hadde en verdijustert avkastning i kollektivporteføljen på 10,1 prosent (annualisert) første halvår 2009. Avkastningen var 11,1 prosent i de private pensjonskassene og 7,9 prosent i de kommunale pensjonskassene. Relativt høyere aksjeeksponering i porteføljen førte til at den verdijusterte avkastningen i private pensjonskasser ble høyere enn avkastningen i kommunale pensjonskasser. Sammenlignet med livsforsikringsselskapene var avkastningen betydelig høyere som følge av at pensjonskassene ikke solgte seg tilsvarende ned i aksjer som livsforsikringsselskapene høsten 2008. Ved utgangen av første halvår 2009 har pensjonskassene fortsatt en relativt høy aksjeandel på 26 prosent. For ett år siden var aksjeandelen 33 prosent. Pensjonskassenes bufferkapital var 8 mrd. kroner som tilsvarte 5,5 prosent av forvaltningskapitalen ved utgangen av første halvår 2009. Dette er et høyere nivå enn for livsforsikringsselskapene.

Resultat av ordinær drift i **skadeforsikringsselskapene** var 2,2 mrd. kroner i 1. halvår 2009, mot 568 mill. kroner i samme periode i 2008. Resultat av teknisk regnskap har falt betydelig, i hovedsak som følge av lavere allokert investeringsavkastning og økte sikkerhetsavsetninger. Finansinntektene har økt betydelig sammenlignet med samme periode i fjor, som bidro til bedringen i resultatene for skadeforsikringsselskapene. 7 av 43 selskaper hadde negativt resultat før skatt i første halvår 2009.

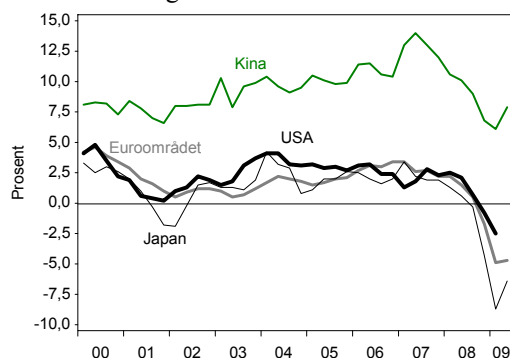
Aksjer og andeler utgjorde 12 prosent av forvaltningskapitalen ved utgangen av 2. kvartal 2009, uendret siste år. Skadeforsikringsselskapene har økt beholdningen av obligasjoner ”holdt til forfall” siste år, fra 13 prosent til 22 prosent av forvaltningskapitalen. Samtidig har det vært reduksjon i beholdning av øvrige rentepapirer på 3 prosentpoeng til 24 prosent i samme periode.

Figur 2.1: Prognoser for BNP-vekst i 2009 gitt på ulike tidspunkter

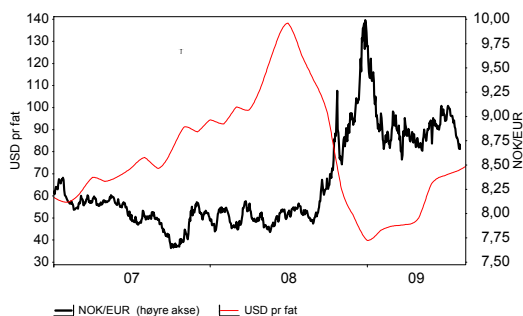
Kilde: IMF

Figur 2.2 BNP-vekst i USA, Japan, Euroområdet og Kina

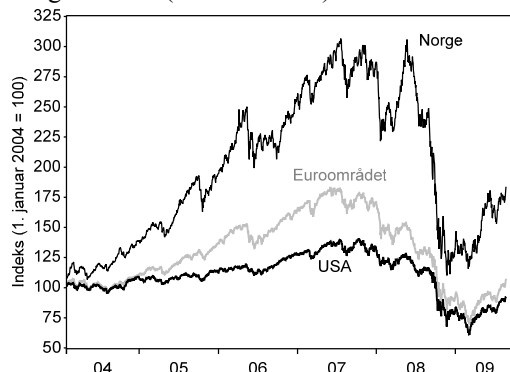
Kilde: Reuters EcoWin

Figur 2.3: Oljepris og kroner pr. euro

Kilde: Reuters EcoWin

Figur 2.4: Aksjeindekser USA, Euroområdet og Norge. Indeks (01.01.04=100)

Kilde: Reuters Ecwin

2. MAKROØKONOMISK BAKGRUNN

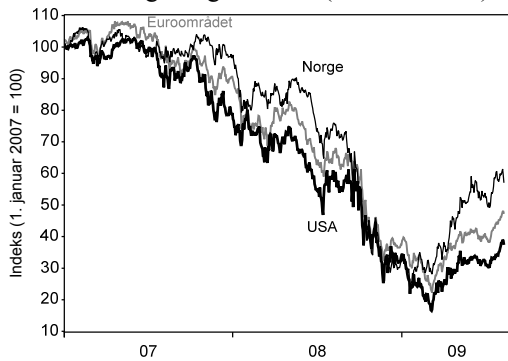
Nedgangen i internasjonal økonomi ser ut til å stanse opp. Korttidsstatistikken for mai og juni viser oppgang i flere viktige indikatorer, men fra lave nivåer. Utviklingen gjenspeiler seg også i nye prognoser fra OECD og IMF i henholdsvis juni og juli. Mens det er liten endring for 2009, har begge institusjoner oppjustert BNP-veksten for 2010 med drøyt ½ prosentpoeng i forhold til forrige publisering i mars/april. De nye prognosene innebærer at produksjonen i industrilandene er antatt å falle med rundt 4 prosent i inneværende år, mens det er ventet en vekst på rundt ¾ prosent neste år.

I USA kan bunnen i boligmarkedet synes å være nådd. Prisene økte i mai for første gang på tre år, men fra et svært lavt nivå. BNP falt med en årlig rate på 1 prosent fra 1. til 2. kvartal mot en nedgang på 6,4 prosent kvartalet før. Ledigheten avtok i juli, men det skyldes hovedsakelig nedgang i arbeidsstyrken. Også i euroområdet kommer enkelte tegn til oppgang, men bildet er blandet. Samlet BNP avtok kun med 0,1 prosent fra 1. til 2. kvartal mot fall på 2,5 prosent kvartalet før. Blant øvrige EU-land falt BNP i Storbritannia med 0,8 prosent fra 1. til 2. kvartal. Også her er tegn til bedring og blant annet synes nedgangen i boligmarkedet å ha stoppet opp. Situasjonen i Baltikum er imidlertid dystert og det er meget store fall i produksjonen i alle de tre landene, spesielt i Litauen. Samtidig er utsiktene for Asia betydelig bedre, og i Kina økte BNP med 7,9 prosent i 2. kvartal.

Høy etterspørsel fra flere asiatiske land har bidratt til at oljeprisen har økt med nær 40 dollar pr. fat så langt i år, til rundt 74 dollar fatet i midten av august. Også prisen på andre viktige råvarer, som aluminium, har økt kraftig de siste månedene. Etter den kraftige svekkelsen i valutakursen høsten 2008 har kronen styrket seg vesentlig gjennom første halvår både mot euro og dollar.

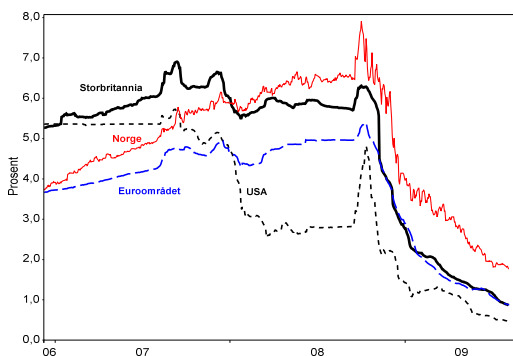
Etter fall i aksjemarkedene ved inngangen av 2009 snudde utviklingen og det var en betydelig oppgang gjennom 2. kvartal. Fra 31. mars til 30. juni økte Oslo Børs med 24,7 prosent. I USA og euroområdet var oppgangen på henholdsvis 15 og 17 prosent i 2. kvartal. Utviklingen må ses i lys av at en del store selskaper leverte bedre resultater enn fryktet. Samtidig bidro de store støttetiltakene og nedgangen i renter til økt optimisme og risikoappetitt. For første halvår samlet økte S&P 500 med 1,8 prosent, Eurostoxx gikk opp 0,8 prosent mens oppgangen i Hovedindeksen på Oslo Børs var hele 25,2 prosent. MS Verdensindeks økte med 3,2 prosent i samme periode.

Figur 2.5: Aksjekursutvikling for finans i USA, Euroområdet og Norge. Indeks (01.01.07=100)

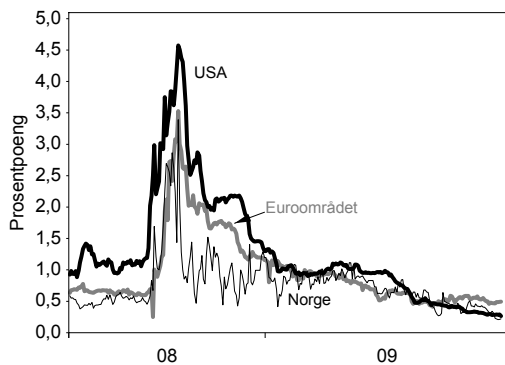
Kilde: Reuters EcoWin

Figur 2.6: Interbankrenter

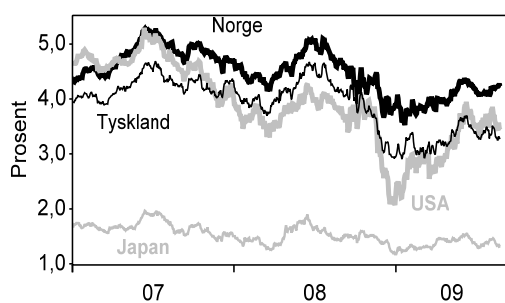
Kilde: Reuters Ecowin

Figur 2.7: Rentespread 3-måneders interbankrenter og statscertifikater

Kilde: Reuters Ecowin

Figur 2.8: Renten på 10-årige statsobligasjoner

Kilde: Reuters EcoWin

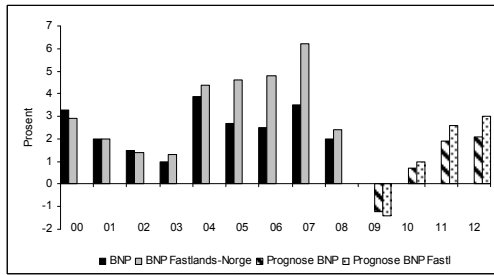
Finansaksjer har hatt en enda større oppgang. På Oslo Børs har finansaksjene steget med hele 52 prosent gjennom 2. kvartal, mens i USA og euroområdet har oppgangen vært på rundt 35 prosent. Gjennom sommeren har det vært betydelige svingninger i aksjekursene som følge av endringer i oppfatning av når det økonomiske oppsvinget kommer og varierende resultater i børsnoterte selskaper. Den ustabile utviklingen vil trolig fortsette utover høsten som følge av usikkerheten i økonomien. Fra utgangen av juni til 18. august har Oslo Børs økt med 4,7 prosent mens oppgangen i MS Verdensindeks har vært på 7,6 prosent.

Etter at sentralbankene kuttet styringsrentene kraftig i kjølvannet av finanskrisen har det vært få endringer det siste kvartalet. Styringsrentene er holdt på de rekordlave nivåene i de store landene; 0,25 prosent i USA, 0,1 prosent i Japan, 1 prosent i euroområdet og 0,5 prosent i Storbritannia. Riksbanken senket styringsrenten til 0,25 prosent i juli mens Norges Bank kuttet med 0,25 prosentpoeng i juni til 1,25 prosent. På rentemøtet i august påpekte Norges Bank at gunstig økonomisk utvikling kan føre til at renten blir hevet noe tidligere enn signalisert i juni. De fleste sentralbankene har også iverksatt kvantitative lettelser og andre likviditetstiltak for å motvirke deflasjon og for sterk innstramming i kreditten.

Det var en svak nedgang i pengemarkedsrentene også gjennom 2. kvartal. Dette skyldes både vedvarende ekspansiv pengepolitikk og at frykten for at motparten ikke kan gjøre opp for seg i interbankmarkedet fortsetter å avta. Dette gjenspeiles i renteforskjellen som har gått ytterligere ned fra utgangen av 1. kvartal. Nivået er noe høyere enn før finanskrisen begynte, men peker likevel mot at pengemarkedene normaliseres.

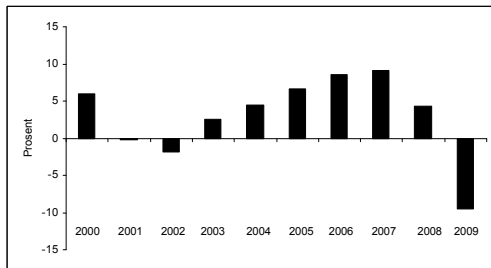
I obligasjonsmarkedene avtok spreaden gjennom første halvår, og utviklingen peker mot noe lavere risikoaversjon i obligasjonsmarkedet. Fra utgangen av 1. kvartal til utgangen av 2. kvartal har rentene på tyske, amerikanske og norske 10-årige statsobligasjoner økt med henholdsvis 38, 87 og 38 rentepunkter. Utviklingen skyldes at de store gjeldsfinansierte stimuleringspakkene har ført til at det er sådd tvil om hvordan de offentlige underskuddene skal betjenes på noe sikt. Ser en utviklingen gjennom første halvår under ett, har renten på tyske 10-årige statsobligasjoner økt med 44 punkter, amerikanske har gått opp hele 132 punkter mens tilsvarende norske renter har økt med 30 basispunkter. Fra utgangen av juni har det vært flat utvikling i både norske og utenlandske obligasjonsrenter.

Figur 2.9: Vekst og prognoser for BNP i Norge

Kilde: Statistisk sentralbyrå

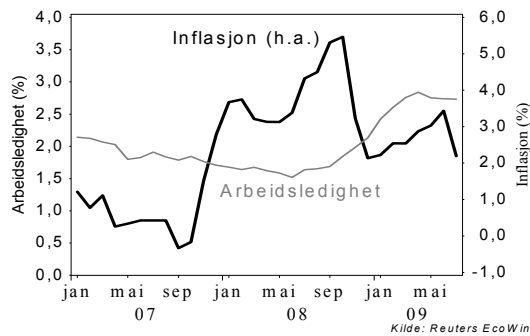
Figur 2.10: Eksport fra Fastlands-Norge¹⁾. Årlig volumvekst.

1) Anslag for 2009

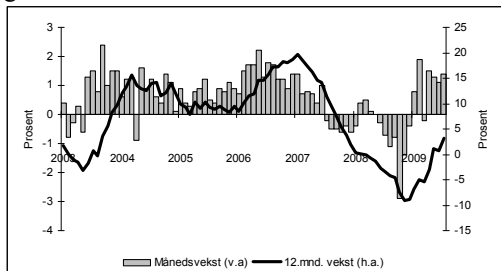
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank

Figur 2.11: Inflasjon (KPI) og arbeidsledighet

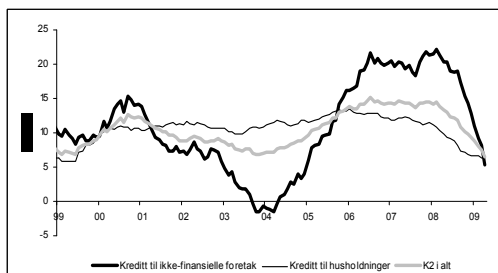
Kilde: Reuters EcoWin

Figur 2.12: Boligprisutviklingen på 12mnd- og måneds basis

Kilde: NEF, EFF, ECON Pöry og Finn.no

Figur 2.13: Vekst i innenlandsk kreditt

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Norsk økonomi antas fortsatt å være i resesjon. Ifølge Statistisk sentralbyrå vil BNP Fastlands-Norge falle med 1,4 prosent inneværende år. Tilbakeslaget internasjonalt har slått kraftig ut i norsk eksport av varer utenom olje og gass, men betydelig lavere innenlandsk etterspørsel bidrar også negativt. Det er imidlertid flere tegn til at nedgangen er i ferd med å bremse opp. Fallet i industriproduksjonen var mindre i 2. kvartal 2009 enn i 1. kvartal, og fallet i husholdningenes etterspørsel ser ut til å ha stoppet. Oljeinvesteringene holder seg oppe, og veksten i offentlig etterspørsel stiger. Norges Bank anslår at BNP Fastlands-Norge falt ytterligere ½ prosent i 2. kvartal 2009, men venter at veksten tar seg noe opp i andre halvår.

Konjunkturbarometeret for industrien i 2. kvartal 2009 var gjennomgående svakt og tegner fortsatt et negativt bilde av industrien. Produksjonsvolumet og sysselsetting gikk merkbart ned. I tillegg var ordretilgangen vesentlig svakere både i hjemme- og eksportmarkedet, mens markedsprisene svekket seg ytterligere. Sviktende etterspørsel er den faktoren som begrenser produksjonen mest. Gjennomsnittlig kapasitetsutnyttning falt ytterligere og beregnes til 76 prosent i 2. kvartal 2009. Industrierne justerer fortsatt ned investeringsplanene, men det er flere positive bedrifter nå enn i forrige kvartal.

Arbeidsledigheten fortsetter å øke, men det er tegn til bedring i arbeidsmarkedet. Ledigheten stiger mindre og sysselsettingen holder et stabilt nivå. Ifølge tall fra NAV var det registrert 78 400 helt arbeidsledige ved utgangen av juli 2009. Dette utgjør 3,0 prosent av arbeidsstyrken. Ifølge arbeidskraftundersøkelsen (AKU) utgjorde arbeidsledigheten 3,1 prosent av arbeidsstyrken i mai 2009, uendret fra forrige måned.

Etter å ha tiltatt utover i 1. og 2. kvartal 2009, falt tolv månedersveksten i konsumprisindeksen (KPI) markant fra juni til juli i år, som følge av prisutviklingen på elektrisitet samt matvarer og alkoholfrie drikkevarer. Tolv månedersveksten i KPI var 2,2 prosent i juli i år, ned fra 3,4 prosent i juni 2009. Tolv månedersveksten i KPI justert for avgifter og uten energivarer (KPI-JAE) var 2,5 prosent i juli i år.

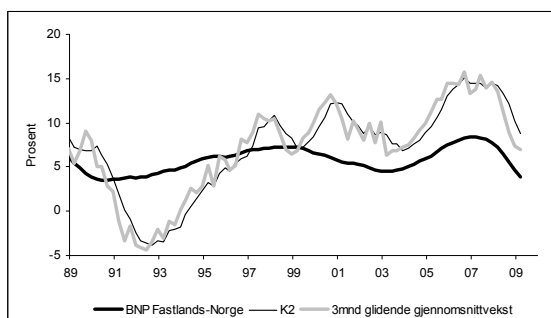
Ifølge tall fra Norges Eiendomsmeglerforbund (NEF) økte boligprisene på sesongjustert basis med 1,4 prosent fra juni til juli 2009. Siden årsskiftet har prisene økt med nær 10 prosent, mens prisene var 3,1 prosent høyere enn for ett år siden. Utviklingen innenfor næringseiendom gjennom 1. halvår 2009 gir signaler om ytterligere nedgang i leieprisene på kontorlokaler. Omsetningen er fortsatt lav.

Tolv månedersveksten i innenlandsk kreditt til publikum (K2) falt videre fra 7,5 prosent i mai i år til 6,5 prosent i juni. Husholdningenes kredittvekst var uendret på 6,4 prosent. Ikke-finansielle foretaks kredittvekst falt imidlertid markant, fra 8,1 prosent til 5,4 prosent i samme periode. Veksten i samlet bruttogjeld (K3) til Fastlands-Norge var 7,7 prosent i mai, ned fra 8,5 prosent i april 2009.

Nærmere om kredittutviklingen

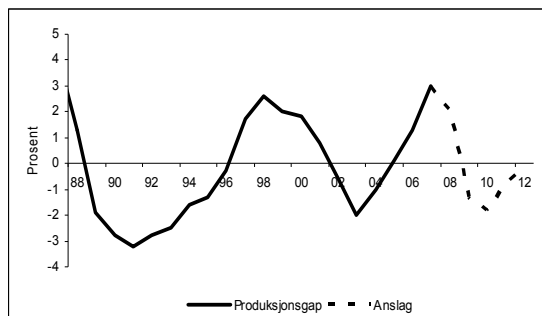
Den samlede innenlandske kredittveksten målt ved K2 falt fra 8,8 prosent ved utgangen av 1. kvartal 2009 til 6,5 prosent ved utgangen av 2. kvartal 2009. Tolv månedersveksten i K2 er imidlertid fortsatt høyere enn hva den var ved bunnen av forrige lavkonjunktur i 2003. Sett i lys av at Norge er i en betydelig nedgangskonjunktur, vil veksttakten i K2 trolig fortsette å avta utover i 2009.

Figur 1. Vekst i BNP Fastlands-Norge og innenlandsk kreditt

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2. Anslag på produksjonsgapet¹. 1988 – 2012

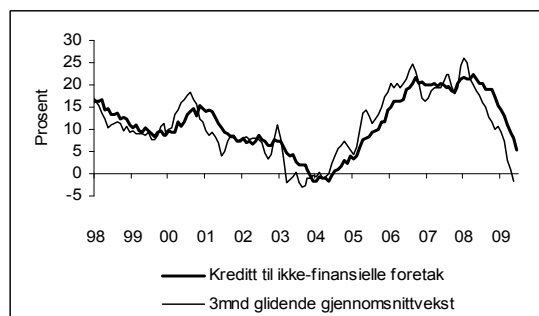

Kilde: Norges Bank

Kreditt til ikke-finansielle foretak

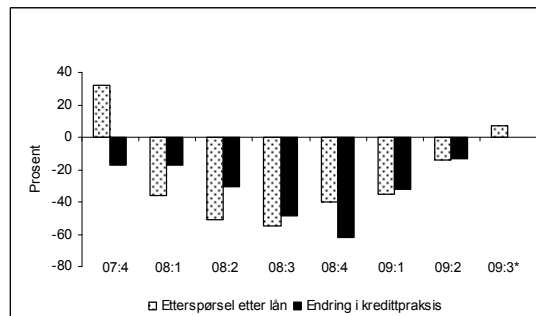
Den innenlandske gjeldsveksten til ikke-finansielle foretak falt kraftig gjennom andre halvdel av 2008 og videre inn i 1. kvartal 2009. Gjeldsveksten falt ytterligere i 2. kvartal 2009 og var 5,4 prosent ved utgangen av kvartalet, ned fra 11 prosent ved utgangen av forrige kvartal. Den kraftige nedgangen må ses med bakgrunn av lavere aktivitet og noe strammere kredittpraksis i bankene demper foretakenes låneopptak.

Figur 3. Vekst i innenlandsk kreditt til foretak. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 4. Etterspørselen etter lån og endring i kredittpraksis til næringslivet^{2), 3)}. Nettotall

Kilde: Norges Bank

Ifølge Norges Banks utlånsundersøkelse⁴ falt låneetterspørsel fra ikke-finansielle foretak ytterligere i 2. kvartal 2009, mens bankene foretok ytterligere innstramminger i kreditpraksis i forhold til forrige kvartal. Det er imidlertid vanskelig å skille effektene fra redusert etterspørsel og innstramming i kredittpraksis på kredittveksten. Enkelte norske banker har den siste tiden økt utlånene mot næringslivet, også mot nye kunder, bl.a. som følge av at

¹ Produksjonsgapet måler den prosentvise forskjellen mellom BNP Fastlands-Norge og anslått potensielt BNP Fastlands-Norge

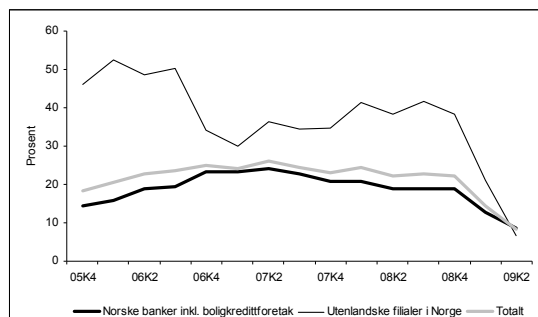
² Utlånsundersøkelsen er en kvalitativ undersøkelse hvor svarene vektet med bankenes andel av utlånsmarkedet. De fremkomne nettotallene angis i en skala fra – 100 til 100 prosent. Et negativt nettotall betyr fallende etterspørsel/ innstramming i kredittpraksisen i forhold til forrige kvartal.

³ * angir bankenes forventninger knyttet til 3. kvartal 2009

⁴ Utlånsundersøkelsen dekker om lag 80 prosent av bankenes utlån til ikke-finansielle foretak.

konkurransesituasjonen i markedet har endret seg ved at utenlandske filialer har redusert sitt utlånsvolum. Samtidig har hensynet til kapital og økt risiko påvirket tilbudet av lån fra banker.

Figur 5. 12-mnd-vekst i bankenes utlån til næringslivet.

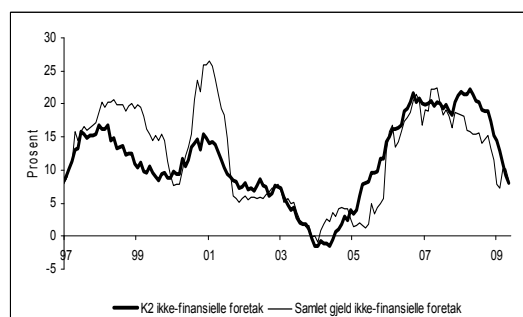

Tabell 1. 12- og 3mnd. vekst i bankenes⁵ utlån til næringslivet⁶.

	2. kvartal 2009		1. kvartal 2009	
	12mnd. vekst	3mnd. Vekst	12mnd. vekst	3mnd. vekst
Norske banker	8,6	0,9	12,7	-0,7
Filialer av utl. banker	6,7	-4,1	21,2	-0,9
Totalt	8,3	-0,1	14,3	-0,7

Samlet var det om lag nullvekst i bankenes (inkl. utenlandske filialer i Norge) utlån til næringslivet i 2. kvartal 2009. De utenlandske filialene reduserte utlånsvolumet ytterligere med 4,1 prosent i 2. kvartal år, mens norske banker inkl. boligkredittforetak økte utlånsvolumet med 0,9 prosent. Samlet falt utlånsveksten på tolv måneders basis ytterligere fra 14,3 prosent til 8,3 prosent fra 1. til 2. kvartal i år. Tolv månedersveksten i utlån fra utenlandske filialer i Norge falt med 14 prosentpoeng til nær 7 prosent, mens for norske banker inkl. boligkredittforetak falt tolv månedersveksten med 4 prosentpoeng til om lag 9 prosent i det samme tidsrommet. Det er særlig DnB NOR og Nordea hvor tolv månedersveksten har falt markant det siste kvartalet.

Figur 6. Vekst i innenlandsk kreditt og samlet kreditt^{*)} til ikke-finansielle foretak.

^{*)} Samlet gjeld foretak = K2 foretak + (K3 Fastlands-Norge – K2). K3 omfatter innenlandske og utenlandske kredittkilder.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Kredittilsynet

Figur 7. Vekst i utenlandsk kreditt^{*)} til ikke-finansielle foretak.

^{*)} Utenlandsk kreditt = K3 Fastlands-Norge – K2
Dette kun et tilnærmet mål på foretakenes utenlandske gjeld

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Kredittilsynet

Om lag 20 prosent av foretakenes samlede gjeld kommer fra utenlandske kredittkilder. Gjennom 2008 falt veksten i ikke-finansielle foretaks gjeld til utenlandske kredittkilder kraftig og var ved utgangen av året nær 0 prosent. Ut over våren 2009 har vekstraten imidlertid tatt seg opp og var 9,7 prosent ved utgangen av mai 2009. Vær oppmerksom på at vekstraten i foretakenes utenlandske gjeld kan variere en del fra måned til måned som følge av svingninger i foretakenes kortsiktede interne konserngjeld.

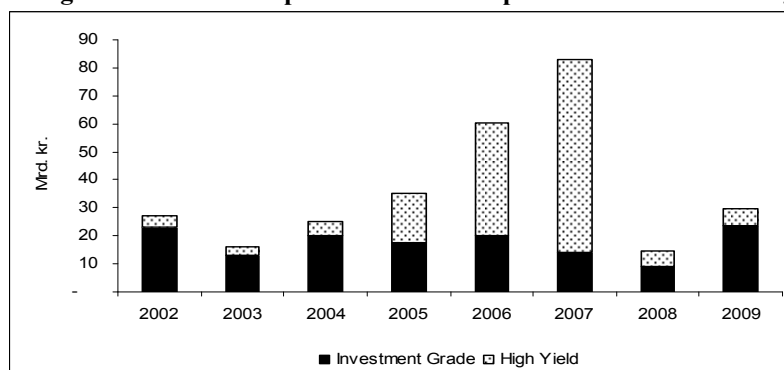
⁵ Inkl. bolig- og næringskredittforetakene. Tall for DnB NOR inkl. i tillegg Nordlandsbanken.

⁶ Næringslivskunder omfatter sektorene 610-890 unntatt sektor 810 Lønnsinntakere. Veksttallene avviker således noe fra utlånsveksten til foretak som inkluderer sektor 710-790.

Nærmere om foretakenes tilgang til kapital i obligasjonsmarkedet

Obligasjonsgjelden utgjør om lag 10 prosent av ikke-finansielle foretaks samlede gjeld. Det norske obligasjonsmarkedet er imidlertid først og fremst en viktig finansieringskilde for store og mellomstore bedrifter. Obligasjonsmarkedet har gjennom første halvår vist tegn til å fungere bedre, men markedet er fortsatt todelt: Store foretak med god kredittvurdering (investment grade) får tilført kapital i markedet, mens foretak som anses som risikable (high yield) har fortsatt svært begrenset tilgang. Kredittpåslagene på foretaksobligasjoner er fortsatt høye sammenlignet med før subprime-krisen i august 2007, men har avtatt utover i 2009.

Figur 8. Emisjoner og etterhåndsemisjoner av obligasjoner utstedt i Norge av industriselskaper fordelt på utsteders kreditt-rating.

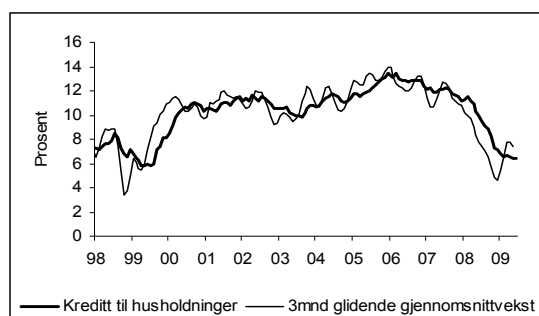
Kilde: Nordea Markets/ Stamdata

Industriselskaper emitterte obligasjoner i Norge for 30 mrd. kroner i årets første seks måneder, hvorav 2 mrd. kroner var etterhåndsemisjoner. Dette er 15 mrd. kroner mer enn det som ble emittert i 2008 sett under ett. Det er særlig kraftselskapene som har vært aktive i obligasjonsmarkedet gjennom 1. halvår av 2009, men selskaper som Yara, Orkla, NSB og Aker Solutions har også lånt penger i obligasjonsmarkedet.

Kreditt til husholdninger

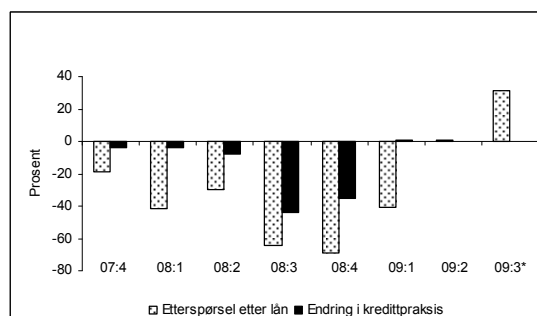
Etter å ha falt markant gjennom 2008 og videre inn i 1. kvartal 2009, viser nå den innenlandske gjeldsveksten til husholdningene tegn til å ha stabilisert seg. Tolv månedersveksten i K2 var 6,4 prosent ved utgangen av 2. kvartal 2009, mot 6,7 prosent ved utgangen av 1. kvartal 2009. Husholdningenes gjeldsopptak må sees i lys av det svært lave rentenivået, oppgangen i boligmarkedet utover i 2009, samt situasjonen i arbeidsmarkedet med fortsatt relativ lav arbeidsledighet.

Figur 9. Vekst i kreditt til husholdningene.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 10. Etterspørselen etter lån og endring i kredittpraksis⁷. Nettotall

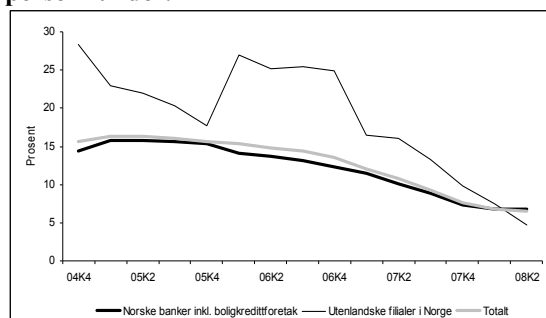

Kilde: Norges Bank

⁷ Se fotnote 1 og 2

Bankenes (inkl. utenlandske filialer i Norge) utlån til personkunder økte med 2,1 prosent i 2. kvartal 2009 på kvartalsvis basis, opp fra 1,3 prosent ved utgangen av forrige kvartal. Tolvmånedersveksten var 6,5 prosent ved utgangen av 2. kvartal 2009, ned fra 6,8 prosent ved utgangen av 1. kvartal 2009. Både norske banker inkl. boligkredittforetak og utenlandske filialer hadde en positiv kvartalsvekst i sine utlån. Filialene har imidlertid redusert sitt bidrag til tolvmånedersveksten i de siste kvartalene. Fra 1. kvartal 2009 til 2. kvartal 2009 gikk 12-månedersveksten ned nær 3 prosentpoeng, til 4,6 prosent. For norske banker inkl. boligkredittforetak var tolvmånedersveksten ved utgangen av 2. kvartal 2009 uendret fra forrige kvartal.

Figur 11. 12-mnd-vekst i bankenes utlån til personkunder.

Tabell 2. 12- og 3mnd. vekst i bankenes⁸ utlån til personkunder.

	2. kvartal 2009		1. kvartal 2009	
	12mnd. vekst	3mnd. vekst	12mnd. vekst	3mnd. vekst
Norske banker	6,8	2,3	6,8	1,4
Filialer av utl. banker	4,6	0,9	7,5	0,5
Totalt	6,5	2,1	6,8	1,3

⁸ Se fotnote 4

3. STRUKTUREN I FINANSMARKEDET

3.1 Strukturendringer hittil i 2009

Banker

Terra Kort AS fikk konsesjon til å drive bankvirksomhet den 29. januar og ble omdannet til Terra Kortbank AS den 15. mai. Banken skal drive nettbank under markedsføringsnavnet sparesmart.no.

Den 29. januar fikk KLP konsesjon til å etablere KLP Bank AS og holdingselskapet KLP Bankholding AS, som skal være morselskap for banken.

I brev til Kredittilsynet av 1. juli søker Suda Sparebank og Sparebanken Vest om tillatelse til å fusjonere, med Sparebanken Vest som overtakende Bank.

I brev av 2. juli mottok Kredittilsynet søknad om tillatelse til fusjon mellom Tingvoll Sparebank og Sparebanken Møre, med Sparebanken Møre som overtakende bank.

Finansieringsselskaper

Glitnir Factoring skiftet navn til Sparebank1 Factoring den 14. januar.

I januar ble factoringavdelingen i Sparebank 1 Finans Nord-Norge AS skilt ut i et eget selskap, Sparebanken Factoring AS.

Den 20. mars fikk Actor Portefølje AS (tidligere Sparebank 1 LTO AS) konsesjon som finansieringsselskap. Samtidig fikk Sparebank1 Gruppen tillatelse til å etablere datterselskapet Sparebank1 Gruppen Finans Holding AS som morselskap for bl.a. Actor Portefølje, Sparebanken Factoring AS og Sparebank1 Factoring AS. De to sistnevnte selskapene fusjonerte den 1. juli, med Sparebank1 Factoring AS som overtakende selskap.

I januar fusjonerte Ikano Finans ASA med Ikano Banken AB, som i etterkant ble omdannet til Ikano Banken SE. Den norske virksomheten drives nå gjennom Ikano Banken SE NUF.

Pitney Bowes Finans Norge AS ble avviklet den 7. juli.

Kredittforetak

I 2. halvdel av 2008 og så langt i 2009 er det etablert en rekke kredittforetak som har tillatelse til å utstede obligasjoner med fortrinnsrett; Sparebanken Vest Boligkreditt AS, Møre Boligkreditt AS, Sør Boligkreditt AS, SSB Boligkreditt AS (Sandnes Sparebank), SSF Bustadkreditt AS (Sparebanken Sogn og Fjordane), Pluss Boligkreditt AS, Sparebanken Øst Boligkreditt AS, Helgeland Boligkreditt AS og Fana Sparebank Boligkreditt AS. Gjensidige Bank Boligkreditt AS fikk konsesjon den 22. juni. I tillegg har Nordea-eide Norgeskreditt AS fått tillatelse til å utstede obligasjoner med fortrinnsrett. Selskapet skiftet navn til Nordea Eiendomskreditt AS den 5. januar. Den 12. mai fikk SpareBank 1 Næringskreditt AS konsesjon som kredittforetak som kan utstede OMF. Kredittforetaket eies av til sammen 20 sparebanker, hvorav SpareBank 1 SR-Bank, SpareBank 1 SMN, SpareBank 1 Nord-Norge og Sparebanken Hedmark er størst. DnB NOR Næringskreditt AS fikk konsesjon den 16. juni.

I februar inngikk Terra Boligkreditt AS distribusjonsavtale med OBOS. Som ledd i avtalen går OBOS inn på eiersiden i Terra-Gruppen AS og i Terra Boligkreditt AS. OBOS får dermed tilgang til bytteordningen mellom OMF og statspapirer.

Kredittforetaket PBS International AS, som er danskeid, ble etablert i 1. kvartal.

I brev av 12. mai søkte KLP om konsesjon til at KLP Banken AS erverver Kommunekreditt fra Eksportfinans, samtidig som selskapet skifter navn til KLP Kommunekreditt AS. Videre ble det bl.a. søkt om konsesjon til at KLP Banken kan opprette et datterselskap, som skal være et kredittforetak med tillatelse til å utstede OMF. I brev fra Finansdepartementet av 23. juni fikk KLP konsesjon til å erverve Kommunekreditt og til å endre organiseringen av finanskonsernet. Kredittforetaket KLP Kommuneobligasjon AS fikk konsesjon i brev fra Kredittilsynet av 23. juni, med tillatelse til å utstede OMF. Det gjenstår noen vilkår som må være oppfylt før konsesjonen kan tas i bruk. Den 26. juni kjøpte staten KLP sin eierandel på 20 prosent i Kommunalbanken, noe som økte statens eierandel i Kommunalbanken til 100 prosent.

Skadeforsikring

Bluewater Insurance ASA har besluttet å avvikle sjøforsikringsvirksomheten og endret navn til Unison Forsikring ASA i februar.

Den 13. mai fikk danske Gaia Insurance A/S, som er et selskap i Alpha Group, tillatelse fra Kredittilsynet til å erverve 100 prosent av aksjene i NEMI Forsikring ASA.

Verdipapirforetak

I slutten av 2008 etablerte SpareBank1 Gruppen og tidligere ansatte i Kaupthing Banks norske meglervirksomhet verdipapirforetaket Argo Securities. I 2. kvartal 2009 solgte Sparebank 1 Gruppen sin eierandel på 24,5 prosent i First Securities til de ansatte i First Securities. Dette verdipapirforetaket er nå eid med 51 prosent av Swedbank og 49 prosent av de ansatte.

Den 19. desember fikk Sparebanken Vest, Fondsfinans og 13 sparebanker konsesjon til å etablere verdipapirforetaket Norne Securities ASA.

Den 2. april ervervet Terra-Gruppen AS samtlige aksjer i Orion Securities AS.

Den nye verdipapirhandelloven trådte i kraft 1. november 2007, og i 2008 fikk 38 foretak konsesjon som verdipapirforetak. 16 konsesjoner ble tilbakekalt; fire av disse var knyttet til strukturendringer. Tre av foretakene påklaget vedtaket om inndragelse av konsesjonen, men ingen av klagen ble tatt til følge. Så langt i 2009 har tre verdipapirforetak fått konsesjon og seks konsesjoner er tilbakekalt.

3.2 Strukturen i det norske finansmarkedet

Forvaltningskapitalen til DnB NOR utgjorde 34 prosent av total forvaltet kapital i banker, finansieringsforetak, verdipapirfond og forsikring per 2. kvartal 2009. DnB NOR har nå virksomhet i alle bransjer, og konsernet er den største aktøren innenfor bankvirksomhet, livsforsikring, verdipapirforvaltning, blant finansieringsselskapene og kredittforetakene. Det svenske finanskonsernet Nordea er representert i Norge gjennom bl.a. datterbanken Nordea Bank Norge, som har datterselskapene Nordea Eiendoms-kreditt og Nordea Finans, samt Nordea Liv og Nordea-fondene. I tillegg inngår SpareBank 1-alliansen, Storebrand og Terra-Gruppen blant de største aktørene i finansmarkedet.

Tabell 3.1 Strukturen i det norske finansmarkedet målt i prosent av forvaltningskapital* 30.06.09

Prosent av forvaltningskapital	Bank	Finansierings-selskap	Kreditt-foretak	Verdipapir-fond	Skade-forsikring	Livs-forsikring	Sum konsern
DnB NOR**	38	31	29	24	0,5	30	34
Nordea	14	8	2	8	0	6	10
SpareBank1/Samarb. Sparebanker***	13	7	9	7	6	3	10
Storebrand	1	0	1	8	1	26	4
Terra-Gruppen***	5	1	2	2	1	0	3
Sum finanskonsern/allianser	71	48	43	49	9	65	62
Øvrige selskaper	29	52	57	51	91	35	38
Totalt marked****	100	100	100	100	100	100	100
herav utenlandske filialer *****	17	19	5		30	1	12
herav utenlandske datterselskaper	15	40	2		2	6	11

* Sum gruppe er sum forvaltningskapital i de ulike bransjer og vil avvike fra konsernens egne konsernregnskap

** Inkl. Nordlandsbanken

*** For Sparebank 1-alliansen og Terra-Gruppen er eierbankene inkludert i markedsandelene

**** I totalt marked inngår utenlandske institusjoners filialer i Norge

***** Som andel av brutto premieinntekter har utenlandske filialer en markedsandel på 38 prosent innenfor skadeforsikring

Utenlandske aktører har betydelige markedsandeler i det norske finansmarkedet, både gjennom filialer og datterselskaper.

Tabell 3.2 Utenlandskeide datterselskaper og filialers markedsandeler i det norske finansmarkedet målt i forvaltningskapital* 30.06.09

Prosent av forvaltningskapital	Bank	Finansierings-selskap	Kreditt-foretak	Skade-forsikring	Livs-forsikring
Utenlandskeide datterselskaper	15	40	2	2	6
Utenlandske filialer	17	19	5	30	1
Sum utenlandskeide	32	59	7	31	7
Norskeide institusjoner	68	41	93	69	93

* Grenseoverskridende virksomhet er ikke inkludert

I skadeforsikringsmarkedet har det svenske skadeselskapet If og det danske selskapet Tryg-Vesta betydelige markedsandeler, men andelene har gått noe tilbake det siste året.

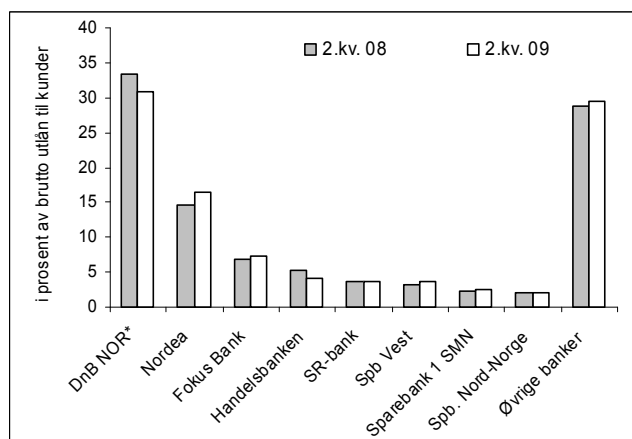
I bankmarkedet har de utlandske aktørene de siste årene vært svært ekspansive i utlånsmarkedet, og økt markedsandelen gjennom sterk utlånsvekst. Både norske banker og utenlandskeide banker, og da særlig de utenlandske filialene, har redusert utlånsveksten kraftig det siste året.

3.3 Strukturen i de ulike bransjer i det norske finansmarkedet

Banker

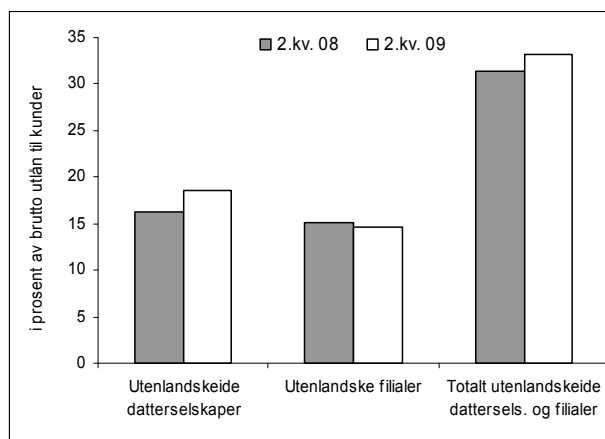
I utlånsmarkedet har DnB NOR 30,8 prosent av brutto utlån til kunder, en nedgang på 2,6 prosentpoeng i forhold til samme periode i fjor. Nedgangen skyldes overføring av boliglån til DnB NOR Boligkreditt. Blant de større bankene har Nordea Bank Norge og Fokus Bank, som er filial av Danske Bank, økt sine markedsandeler med hhv. 1,7 og 0,6 prosentpoeng det siste året. Handelsbanken har redusert sin markedsandel i bankmarkedet som følge av overføringen av en betydelig utlånsportefølje til Handelsbanken Eiendoms-kreditt i tredje kvartal i fjor. Overføringene av lån i Handelsbanken har ført til at markedsandelen til de utenlandske filialene har gått noe ned, mens utenlandske datterselskapene har økt markedsandelen noe. Samlet har utenlandskeide bankers andel av brutto utlån økt med 1,9 prosentpoeng det siste året.

Figur 3.1 Markedsandeler målt i brutto utlån til kunder

*Inkludert Nordlandsbanken

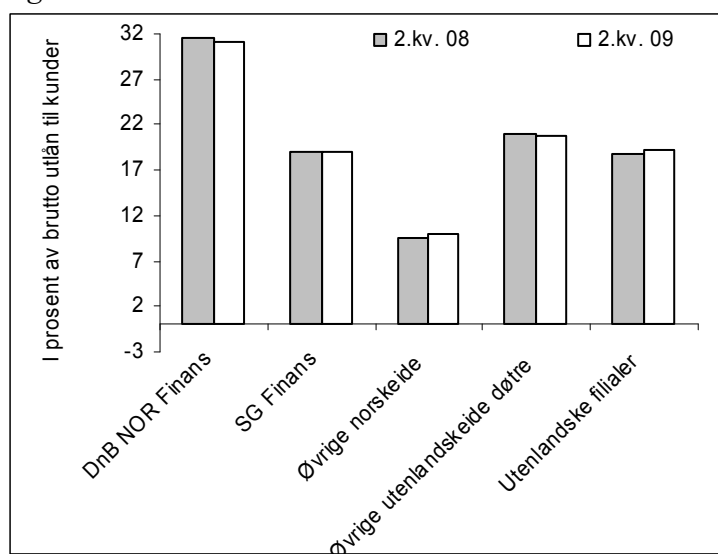
Figur 3.2 Utenlandskeide bankers markedsandeler målt i brutto utlån til kunder

Finansieringsselskaper

Det er i overkant av 40 finansieringsselskap i det norske markedet. DnB NOR Finans og SG Finans er de største finansieringsselskapene målt som andel av brutto utlån til kunder med markedsandeler på 31 og 19 prosent. DnB NOR Finans er et datterselskap i DnB NOR-konsernet, mens SG Finans AS er et heleid datterselskap av Société Générale Group. De øvrige utenlandske aktørene, både filialer og datterselskaper, har en samlet markedsandel på 40 prosent. Øvrige norskeide selskaper har en markedsandel på 10 prosent.

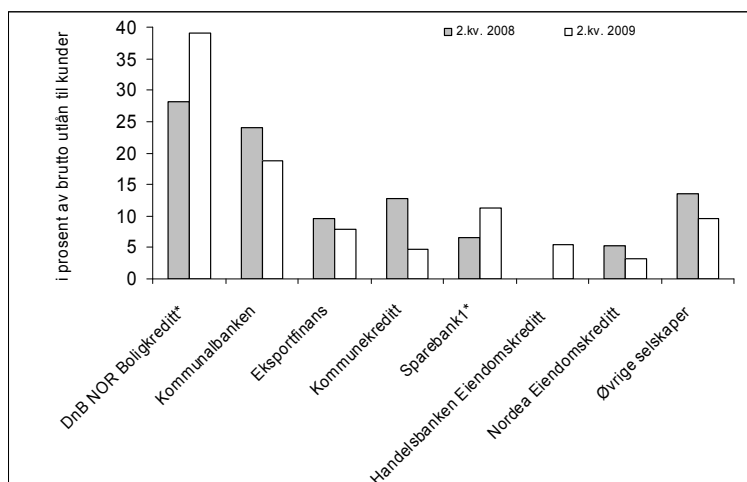
Figur 3.3 Markedsandeler målt i brutto utlån til kunder

Kredittforetak

Ved utgangen av 2. kvartal var det 24 kredittforetak i det norske markedet, inkludert to utenlandske filialer. DnB NOR Boligkreditt, Eksportfinans m/Kommunekreditt og Kommunalbanken er de største aktørene målt i forvaltningskapital. Som andel av brutto utlån har disse selskapene en samlet markedsandel på 71 prosent. En rekke nye boligkredittforetak har blitt etablert i slutten av 2008 og så langt i 2009.

Figur 3.4 Markedsandeler i prosent av brutto utlån til kunder

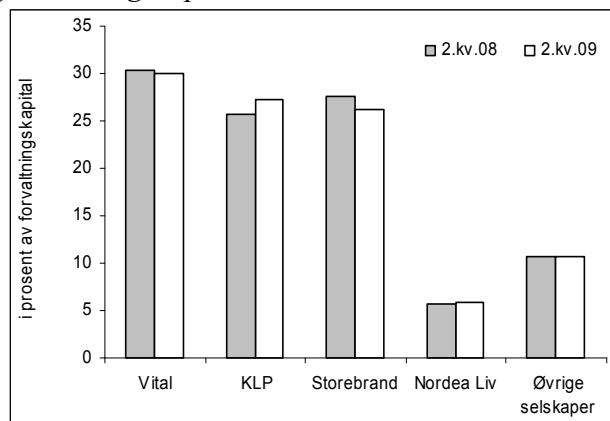

* I figur 3.4 inngår SpareBank1 Boligkreditt, BN-Kreditt og BN Boligkreditt i Sparebank1-alliansen per 2. kvartal 2009, men blant øvrige selskaper per 2. kvartal 2008

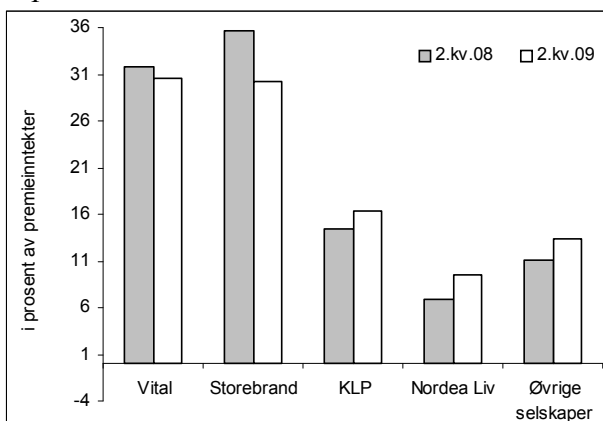
Livsforsikringsselskaper

Det er ni norske og to utenlandske livsforsikringsselskaper i det norske markedet, samt en del mindre utenlandske filialer. De tre største livsselskapene, Vital Forsikring, Storebrand Livsforsikring og KLP, har 84 prosent av samlet forvaltningskapital. Nordea Liv har en markedsandel på 6 prosent. Blant øvrige selskaper inngår utenlandske filialer og Danica Pensjonsforsikring (eid av Danske Bank) som har en samlet markedsandel på 1 prosent i det norske livsforsikringsmarkedet.

Figur 3.5 Markedsandeler målt i prosent av forvaltningskapital

Figur 3.6 Markedsandel målt i prosent av premieinntekter*

* Inkl. flytting av premiereserve fra andre selskaper

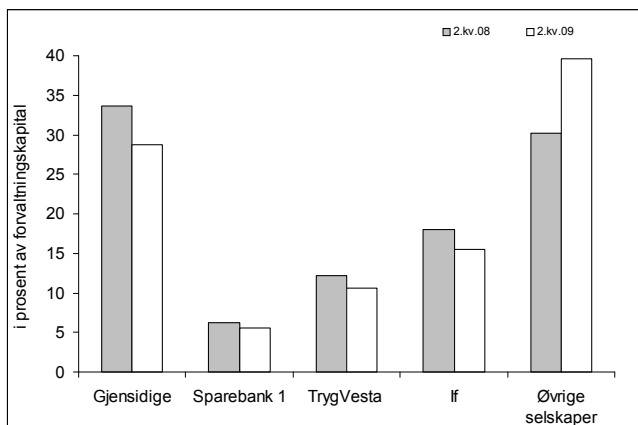
Særlig Storebrand, men også Vital Forsikring, har hatt nedgang i markedsandel som andel av premieinntektene det siste året. De har også redusert sine markedsandeler som andel av forvaltningskapitalen, men her er nedgangen noe mindre. KLP, Nordea Liv og gruppen av øvrige selskaper har økt sine markedsandeler målt i forhold til premieinntekter med om lag 2 prosentpoeng. I forhold til forvaltningskapital var endringene i markedsandeler noe mindre.

Skadeforsikringsselskaper

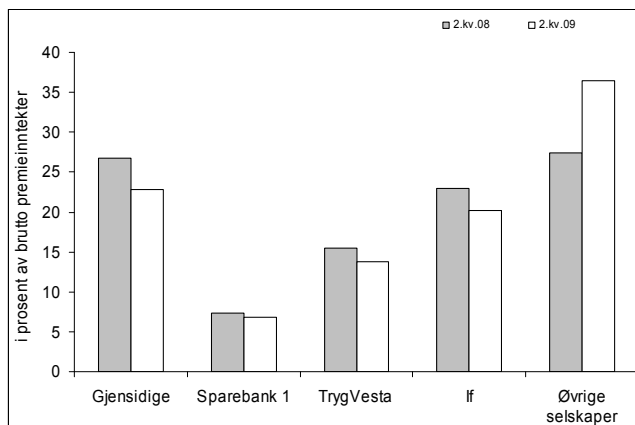
I skadeforsikringsmarkedet er det om lag 70 aktører som tilbyr skadeforsikring. Hoveddelen av de små skadeforsikringsselskapene er sjøforsikringsselskaper og captives.

De fire største aktørene, Gjensidige Forsikring, If, Tryg Vesta og SpareBank 1 Skadeforsikring, har en samlet en markedsandel på 60 prosent per 2. kvartal 2009. I prosent av forfalt brutto premieinntekter er deres markedsandel 64 prosent. Det siste året er øvrige skadeselskapers markedsandel økt med om lag 9 prosentpoeng både som andel av forvaltningskapitalen og som andel av premieinntektene.

Figur 3.7 Markedsandeler målt i prosent av forvaltningskapital

Figur 3.8 Markedsandel målt i prosent av brutto premieinntekter

4. BANKER

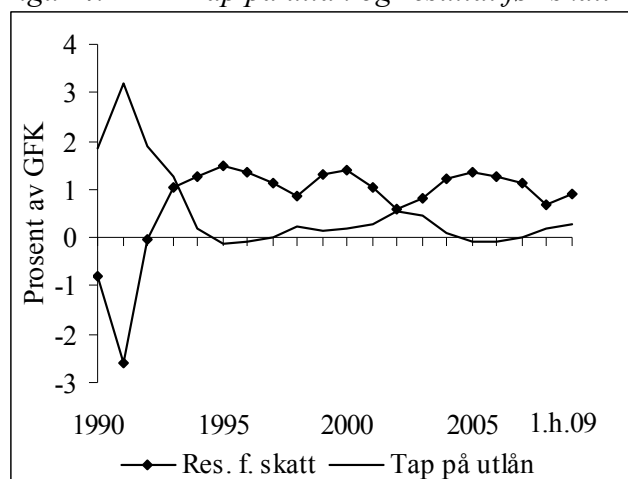
- Bedre resultat, i hovedsak som følge av kursgevinster
- Nettorenten svekkes – lav volumvekst og press på innskuddsmargin
- Mislighold og utlånstap øker, men kun liten endring fra første til andre kvartal

Kapittelet tar for seg utviklingen i alle banker som er norske juridiske enheter, dvs. at utenlandsk eide datterbanker er inkludert i tallene. Det gis i tillegg en kort presentasjon av utviklingen i utenlandske bankfilialer i Norge. Tallene er foreløpige, og gjelder morbank. Vekstrater er 12-måneders, dersom ikke annet er oppgitt. Når resultatposter sees i forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital (GFK), eller utlån, er presentsatsene annualisert.

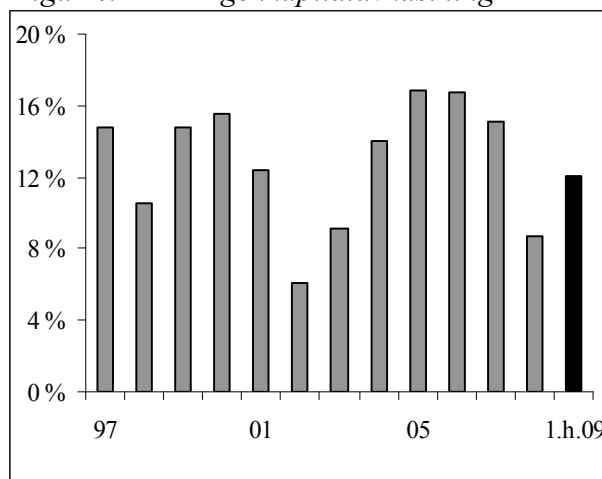
Resultatutvikling

Banker som utgjorde om lag 91 prosent av samlet forvaltningskapital for norske banker har gått over til å føre regnskap etter IFRS/forenklet IFRS. De ulike regnskapsreglene kompliserer en direkte aggregering av bankenes resultater, men i tabell 4.1 presenteres samlet resultat på hovedposter.

Figur 4.1 Tap på utlån og resultat før skatt

Figur 4.2 Egenkapitalavkastning

De norske bankene, aggregert, hadde en forsiktig bedring i resultat sammenlignet med første halvår året før. Resultatforbedringen forklares i hovedsak av at bankene i år hadde betydelig høyere netto kursgevinster på verdipapirer. I negativ retning trakk betydelig høyere tap på utlån og et sterkt press på netto renteinntekter.

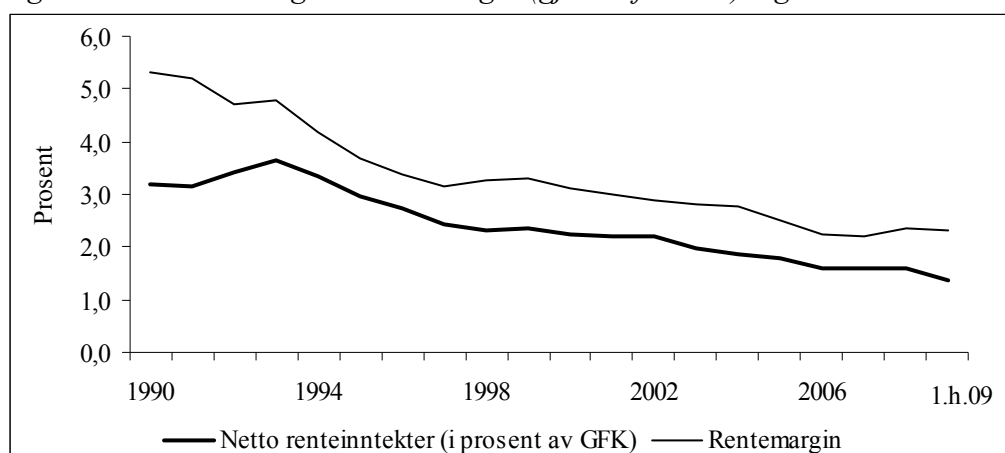
Bankenes samlede resultat før skatt var på 14,3 mrd. kroner i første halvår, en økning på 2,1 mrd. kroner fra året før. I forhold til GFK innebar dette en marginal svekkelse fra 0,90 til 0,88 prosent, mens egenkapitalavkastningen steg et halvt prosentpoeng til 12,1 prosent.

Tabell 4.1 Resultat for samtlige norske banker

	1.halvår 09		1.halvår 08		2008	
	Mill. kr.	i % GFK	Mill. kr.	i % GFK	Mill. kr.	i % GFK
Netto renteinntekter	22 104	1,36	21 013	1,54	44 930	1,57
Andre inntekter	12 844	0,79	6 734	0,50	10 860	0,38
herav netto kursgev. oml.midler/fin.eiend. vurdert til virkelig verdi	5 796	0,36	299	0,02	312	0,01
Andre kostnader	16 228	1,00	14 866	1,09	30 365	1,06
herav lønn og personalkostnader	8 438	0,52	7 733	0,57	15 786	0,55
Resultat før tap på utlån	18 720	1,15	12 882	0,95	25 426	0,89
Bokførte tap på utlån	4 405	0,27	649	0,05	5 706	0,20
Gev/tap verdipapirer lang sikt	4	0,00	-46	0,00	-261	-0,01
Verdifall på ikke fin.ei. og ei. ikke vurdert til virkelig verdi	6	0,00	-49	0,00	-28	0,00
Resultat før skatt	14 314	0,88	12 235	0,90	19 486	0,68
Skattekostnad	4 170	0,26	3 238	0,24	5 929	0,21
Resultat etter skatt	10 144	0,63	8 998	0,66	13 557	0,47
Egenkapitalavkastning	12,1		11,6		8,7	

Bankenes totale *netto renteinntekter* var 5 prosent høyere enn ett år tidligere. Volumveksten var betydelig høyere, noe som gjorde at nettorenten sank markert i forhold til GFK, fra 1,54 til 1,36 prosent av GFK. Bankene avkreves full avgift til Bankenes Sikringsfond i 2009, mens de kun ble avkrevd en tredjedel av normal avgift i 2008. Denne endringen forklarer om lag 2 basispunkter av nedgangen i nettorente (relativt til GFK). Bankenes bruk av bytteordningen med staten fører til at balansen, og dermed GFK, øker. Dette bidrar til dermed også til at nettorenten synker i forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital.

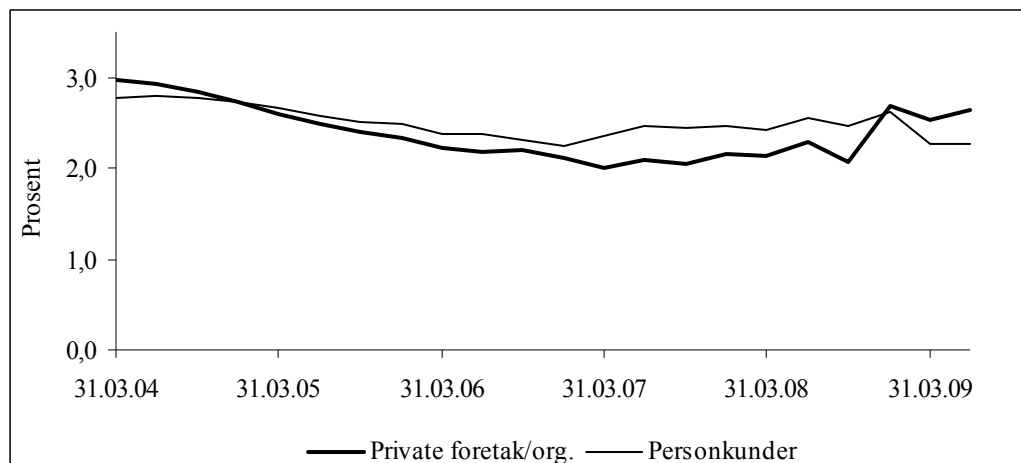
Figur 4.3 Utviklingen i rentemargin (gj.snitt for året) og netto renteinntekter

Rentemarginen, forskjellen mellom gjennomsnittlig utlåns- og innskuddsrente, økte noe i 2008 (først og fremst i fjerde kvartal) etter flere år med nedgang. I første kvartal i år var det igjen en viss nedgang mens marginen økte svakt i andre kvartal. Fallet i markedsrenter etter tredje kvartal 2008 gjorde at utlånsmarginen økte betydelig, som følge av tidsetterslep i bankenes rentesetting. Bankenes innskuddsmargin viste en motsatt utvikling, og var negativ ved utgangen av 2008, og kun marginalt positiv pr. 30. juni d.å. Total rentemargin for norske banker var 2,38 prosent ved utgangen av 2. kvartal, mot 2,26 ett kvartal tidligere og et gjennomsnitt for fjoråret på 2,34 prosent.

Fra og med 2005 lå bankenes totale rentemargin på private foretakskunder lavere enn rentemarginen på personkunder. De siste tre kvartalene har det derimot vært en markert økning i marginen for bedriftskunder, mens marginen for personkunder har sunket til et lavere nivå enn for bedriftskundene.

Figur 4.4 Total rentemargin for foretaks- og personkunder

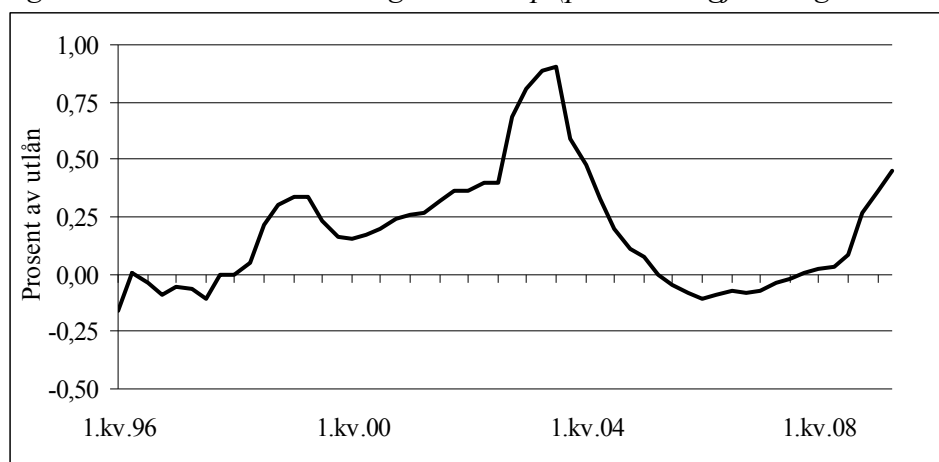
Andre inntekter var nær doblet i forhold til i første halvår 2008, hvor det først og fremst var svingninger i netto kurstap/gevinster på verdipapirer som forklarte økningen. I første halvår 2008 førte økningen i kredittspread til betydelige nedskrivninger av bankenes obligasjonsbeholdninger, samtidig som det også var betydelige kurstap på aksjer. Så langt i år kunne bankene i stedet føre betydelige gevinster på porteføljene av rentebærende papirer, til tross for at deler av porteføljene ble omklassifisert i andre halvår 2008 for å unngå ytterligere nedskrivninger. Aksjeporteføljene hadde samtidig også netto kursgevinster, om enn kun moderate. Fortsatt betydelige bevegelser på valuta og rentemarkedene førte også til store kursgevinster på finansielle derivater og valuta. De seks bankene som benyttet seg av adgangen til å omklassifisere rentepapirer til "hold-til-forfall"-kategorien i andre halvår i fjor ville hatt omlag 1,5 mrd. kroner i ytterligere kursgevinster dersom omklassifisering ikke hadde blitt foretatt. (På den annen side ville da resultatene for 2008 vært betydelig svakere.) Et mindre antall banker vurderer deler av gjeldssiden til virkelig verdi (fastrentegjeld). Disse bankene fikk kursgevinster på egen gjeld når kredittspreadene gikk ut i 2008, noe som gjorde at resultatene (isolert sett) ble bedre enn for banker uten slik praksis, mens de fikk kurstap på egen gjeld i første halvår i år.

Bankenes netto provisjonsinntekter gikk markert ned fra 2007 til 2008, og nedgangen har fortsatt i første halvår i år, med en nedgang på 7 prosent fra i samme periode året før. Lavere aktivitet, og bortfall av gebyrer for programkunder i flere banker, bidrar til presset på netto provisjonsinntekter.

Driftskostnadene steg med 9 prosent fra året før, men dette ga likevel en viss reduksjon i forhold til GFK. Lønnskostnadene isolert steg med 9 prosent, mens administrasjonskostnadene steg med 2 prosent. Bankenes samlede kostnad/inntektsforhold, eksklusiv kursgevinster på finansielle instrumenter steg fra 54,2 til 55,7 prosent.

Den svært gunstige tapssituasjonen de siste årene var en viktig forklaringsfaktor til de gode resultatene frem til og med 2007, men mot slutten av 2008 økte tapene markert. Tapene i første halvår i år ligger betydelig høyere enn ett år tidligere, men lavere enn i fjerde kvartal 2008 isolert. Tapene for første halvår tilsvarte 0,42 prosent av utlånsmassen. Utlånstapene i andre kvartal i år var marginalt lavere enn i første kvartal.

Figur 4.5 Fire kvartalers glidende tap (prosent av gj.snittlige brutto utlån til kunder)

Bankene hadde kvartalsvise utlånstap på 2,2 mrd. kroner i både første og andre kvartal i år. Tapene i fjerde kvartal 2008 var til sammenligning på 4 mrd. kroner. Med forventninger om sterkere oppbremsing i realøkonomien utover i andre halvår vil tapene kunne øke utover året.

I første halvår var det 7 banker som hadde underskudd før skatt, mot 12 etter første kvartal, i hovedsak mindre banker.

Balanseutvikling

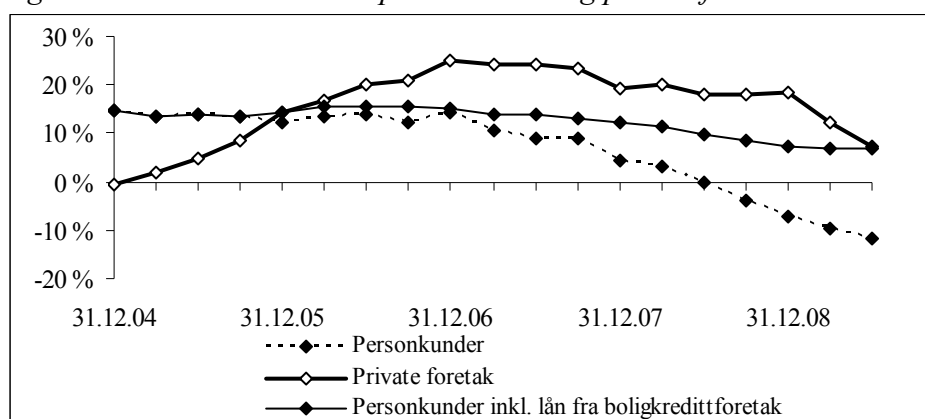
Som for resultatposter er det ikke uproblematisk å slå sammen balanseposter for IFRS-banker og banker som følger NGAAP, som følge av at ulike verdivurderingsprinsipper for balansepostene benyttes i de to regnskapsregelverkene. Når det gjelder finansielle instrumenter vurdert til virkelig verdi vil endringen i balanseført verdi inkludere effekten av endrede markedspriser i tillegg til endring i volum som følge av engasjementer/plasseringer som kommer til, eller går ut, i løpet av perioden.

Tabell 4.2 Balanseposter for samtlige norske banker

	30.06.09	30.06.08	
	Mill.kr.	Mill.kr.	vekst i %
Forvaltningskapital	3 223 958	2 819 292	14,4
Brutto utlån til kunder	2 110 184	2 088 314	1,0
..herav brutto utlån vurdert til amortisert kost	1 898 462	1 886 598	0,6
Tapsnedskrivninger på utlån vurdert til amortisert kost	13 687	6 629	106,5
herav individ. tapsnedskr.	7 895	3 642	116,8
herav gruppenedskrivning	5 792	2 987	93,9
..herav brutto utlån vurdert til virkelig verdi	211 722	201 716	5,0
Justering av virkelig verdi som følge av markedsrisiko	452	-903	
Justering av virkelig verdi som følge av kredittrisiko	-50	-21	
Innskudd fra kunder	1 432 343	1 325 330	8,1
Gjeld ved utst. av verdipapirer	727 317	686 277	6,0
Brutto misligholdte lån	21 588	11 409	89,2
Netto misligholdte lån	16 423	8 646	90,0
Tapsnedskr. i % av brutto utlån vurdert til amortisert kost	0,7	0,4	
Gruppenedskr. i % av br. utlån vurdert til amortisert kost	0,3	0,2	
Brutto misligh. lån i % av totale brutto utlån	1,0	0,5	
Netto misligh. lån i % av netto utlån	0,8	0,4	
Innskuddsdekning	67,9 %	63,5 %	

Brutto utlån til kunder var kun 1,0 prosent høyere enn ett år tilbake. Inkluderes boligkredittforetakene i bankenes kundeutlån var veksten 10,3 prosent siste år. Siden årsskiftet hadde bankene bremsert utlånsveksten kraftig. I første og andre kvartal i år var kvartalsveksten kun hhv. 0,7 og 1,0 prosent. Veksten i utlån påvirkes også av valutasvingninger. I andre halvår 2008 svekket den norske kronen seg betydelig mot både amerikanske dollar og Euro, noe som bidro til å holde nominell utlånsvekst oppe. I første halvår i år har derimot kronen styrket seg mot de viktigste valutaene (unntak for britiske pund). Årsveksten i utlån til utenlandske foretak, som er mest utsatt for denne valutaeffekten, sank dermed fra 68 prosent ved årsskiftet til 31 prosent ved utgangen av første halvår. I både første og andre kvartal var det en nominell reduksjon på 5 prosent i nominelle utlån til utenlandske foretak.

Figur 4.6 Utlånsvekst til personkunder og private foretak⁹

Totalt utgjorde utlån til utenlandske ikke-finansielle foretak 12 prosent av de samlede kundeutlån i norske banker. Holdes utlån til denne kundegruppen utenfor hadde bankene en negativ utlånsvekst siste år på -2,1 prosent (men en positiv vekst på 8,4 prosent dersom boligkredittforetakene inkluderes).

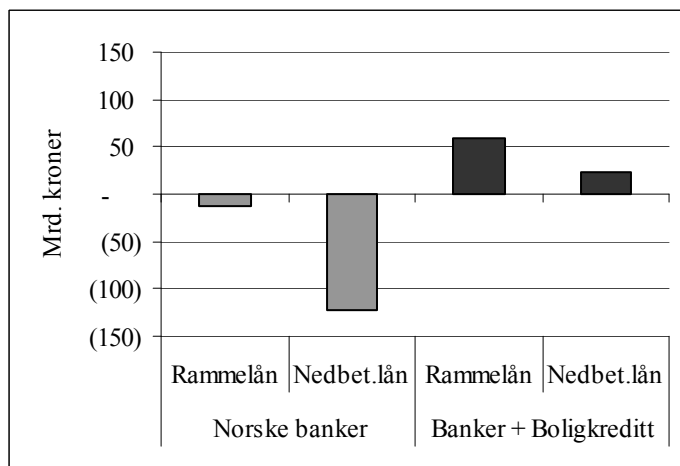
Bankenes vekst i utlån til innenlandske private foretak var 7,3 prosent ved utgangen av kvartalet, en nedgang på nær 11 prosentpoeng fra årsskiftet. I de to siste kvartalene hadde det vært en nedgang i utlånt volum, dog kun en marginal nedgang i andre kvartal. Utlån til personkunder sank med 11,7 prosent siste år, hovedsakelig som følge av overføringer av lån til boligkredittforetak. Bankenes samlede utlånsvekst til personkunder dersom boligkredittforetakene tas med var 6,8 prosent, hvor vekstraten hadde vært tilnærmet uendret de tre siste kvartaler. Overføringen av godt sikrede boliglån til kredittforetak bidrar til at den gjenværende del av bankenes utlånsportefølje har høyere gjennomsnittlig risiko. Ved utgangen av 2005 utgjorde boliglån til personkunder 53 prosent av bankenes totale kundeutlån. Pr. utgangen av juni 2009 var denne andelen redusert til 39 prosent.

De siste tre årene har det særlig vært en sterk vekst for rammelån med pant i bolig, i form av produkter som Boligkreditt, Fleksilån e.l. Slike lån økte fra 232 til 290 mrd. kroner (inkludert utlån i boligkredittforetak) siste år, og utgjorde ved utgangen av kvartalet 24 prosent av bankenes totale boliglån.

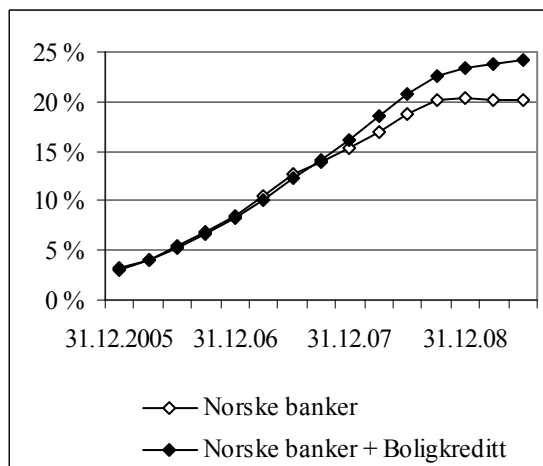
⁹ Personkunder: Lønnstakere, pensjonister, trygdete mv (sektor 810)

Private foretak: Norske private og personlige foretak/organisasjoner, pers. næringsdrivende (sektor 710-790)

Figur 4.7 Økning i lån med pant i bolig siste år

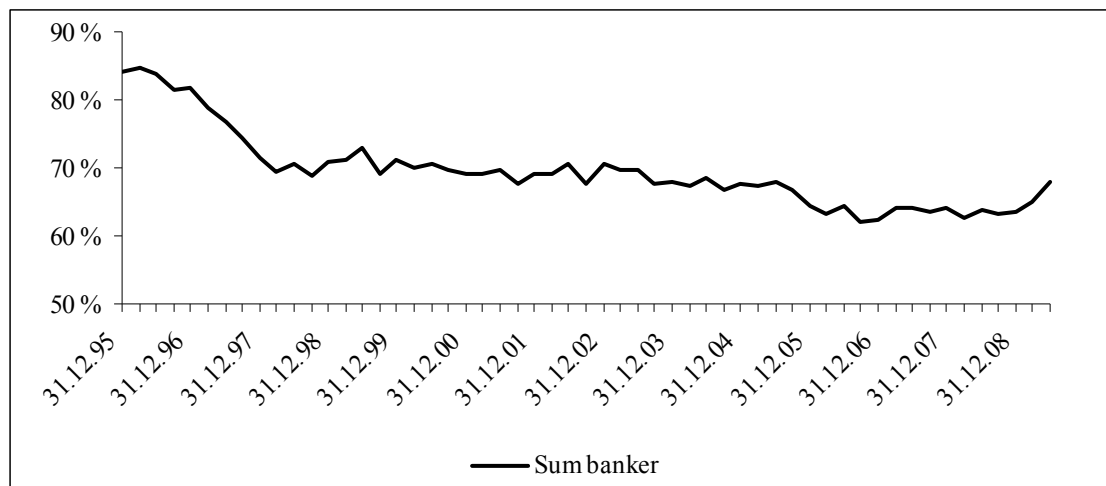
Figur 4.8 Rammelåns andel av lån med pant i bolig

Omfanget av misligholdte engasjementer steg markert gjennom 2008 og økningen har fortsatt utover i 2009. I andre kvartal isolert var det en økning på 7 prosent, mens det de siste tolv måneder hadde vært en økning på 89 prosent. Nivået på misligholdte engasjementer var likevel fremdeles relativt lavt, med 1,0 prosent av utlånsmassen.

Innskuddsveksten fra kunder var 8,1 prosent siste år, dvs. klart høyere enn utlånsveksten. Innskuddsdekningen av utlån steg dermed fra 63,5 til 67,9 prosent. Bankenes flytting av lån fra egen balanse over til OMF-foretak er en viktig forklaring til den siste tidens bedring i innskuddsdekning.

Figur 4.9 Innskuddsdekning i norske banker (kundeinnskudd ift. br. utlån til kunder)

Soliditet

Alle tall for kapitaldekning pr. 30.06.2009 er foreløpige da tallene ikke er revidert.

IRB

Hittil har syv norske banker fått tillatelse til å anvende interne målemetoder (IRB). I 2009 er IRB-gulvet redusert fra 90 prosent til 80 prosent, som innebærer et redusert kapitalkrav for bankene i forhold til 2008. Samtlige IRB-banker har engasjementer som er unntatt IRB, og som er derfor beregnet etter standardmetoden. Generelt sett vil banker med større deler av engasjementene sine underlagt IRB ha en større forskjell mellom kapitaldekning med og uten gulv. Alle IRB-bankene, med unntak en, hadde en økning i kjernekapitaldekningen fra 1. kvartal til 2. kvartal 2009 både for morbank og konsern.

Standardmetode

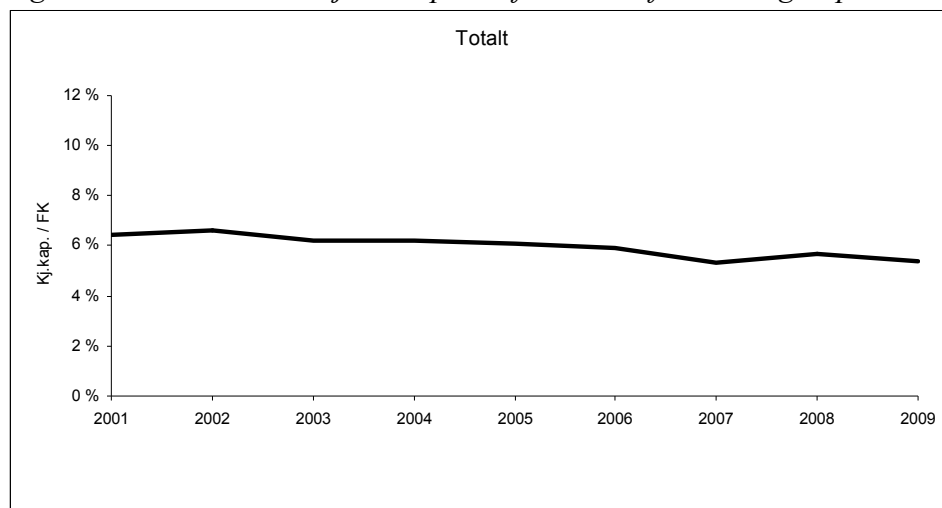
Alle bankene som ikke benytter IRB-metode rapporterer etter standardmetoden under Basel II. Kjernekapitalen for bankene samlet økte med 0,1 prosentpoeng fra 1. kvartal til 2. kvartal 2009, hvor mindre banker hadde en reduksjon på 0,2 prosentpoeng, mens de store bankene hadde en økning kjernekapitaldekningen på 0,2 prosentpoeng.

Tabell 4.3 Kap.dekning for banker som benytter standardmetoden etter Basel II - morbank

	Kjernekapitaldekning			Kapitaldekning		
	30.06.2009	31.03.2009	30.06.2008	30.06.2009	31.03.2009	30.06.2008
Banker over 10 mrd. i FK	10,4 %	10,2 %	10,5 %	12,2 %	11,9 %	12,3 %
Banker under 10 mrd. i FK	15,5 %	15,7 %	16,1 %	16,5 %	16,7 %	17,2 %
Alle standardmetodebanker	12,3 %	12,2 %	12,6 %	13,8 %	13,7 %	14,1 %

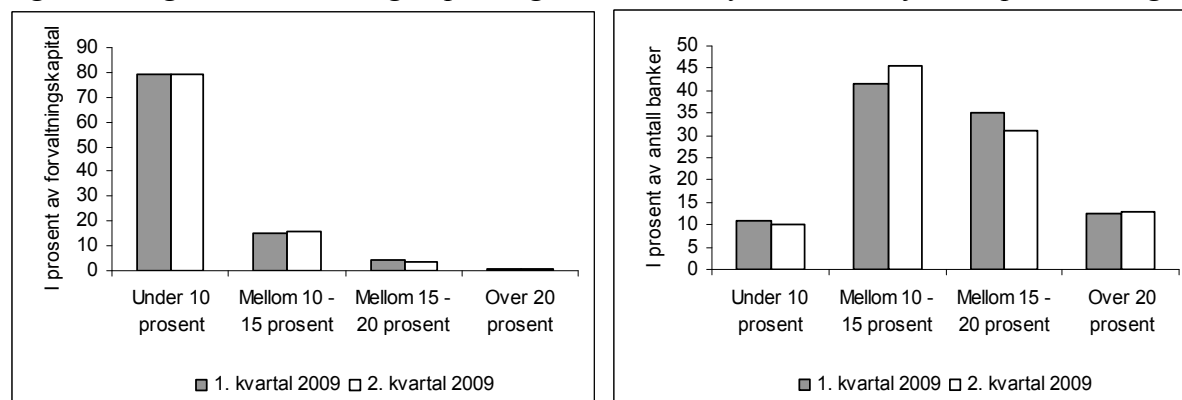
Figur 4.10 viser utviklingen i kjernekapitalen i prosent av uvektet balanse (forvaltningskapital). For hoveddelen av bankene (morbank) har kjernekapitalen utgjort en relativt stabil andel av forvaltningskapitalen over tid, men med en nedgang fra 2. kvartal 2008 til 2. kvartal 2009. Nedgangen på aggregert nivå var på 0,3 prosentpoeng fra 2. kvartal 2008 til 2. kvartal 2009, hvorav en reduksjon på 0,02 prosentpoeng siste kvartal.

Figur 4.10 Bankenes kjernekapital i forhold til forvaltningskapital.

Andel av total forvaltningskapital for banker med kjernekapitaldekning under 10 prosent har holdt seg stabil sammenlignet med 1. kvartal 2009, og utgjorde 79 prosent. I forhold til antallet banker var det om lag 10 prosent av bankene som hadde en kjernekapitaldekning under 10 prosent, noe som viser at de største bankene har lavest kjernekapitaldekning.

Figur 4.11 og 4.12 Forvaltningskapital og antall banker fordelt etter kjernekapitaldekning

Filialer av utenlandske banker i Norge

Ti utenlandske banker er representert med bankfilialer i Norge. Samlet stod filialene for 17 prosent av den totale forvaltningskapitalen i banker i Norge, og for 15 prosent av totale utlån til kunder.

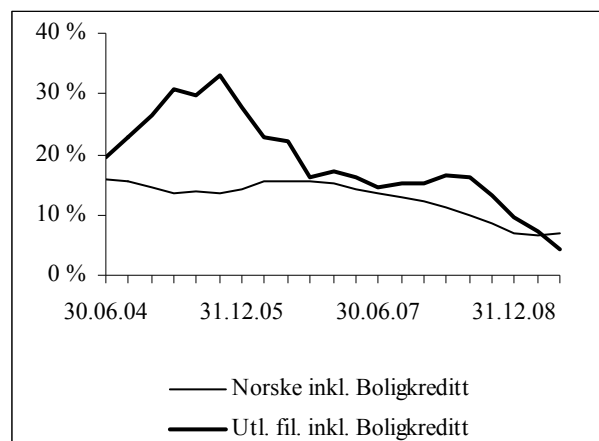
Tabell 4.4 Resultat i utenlandske bankers filialer i Norge

	1.halvår 09		1.halvår 08	
	Mill.kr.	% GFK	Mill.kr.	% GFK
Netto rente	4 023	1,17	3 064	1,11
Andre inntekter	1 834	0,53	1 218	0,44
herav kursgevinster	762	0,22	329	0,12
Andre kostnader	2 646	0,77	2 334	0,84
herav lønn og admin.kost.	1 811	0,53	1 732	0,62
Driftsres. før tap	3 210	0,93	1 948	0,70
Bokførte tap	896	0,26	126	0,05
Gev./tap VP lang sikt, Nedskrivn.	7	0,00	405	0,15
Resultat av ord.drift f.skatt	2 321	0,67	2 227	0,80
	Vekst			
Forvaltningskapital	649 482	8,2 %	600 278	
Brutto utlån til kunder	362 906	-2,2 %	371 256	
Innskudd fra kunder	164 540	6,5 %	154 449	

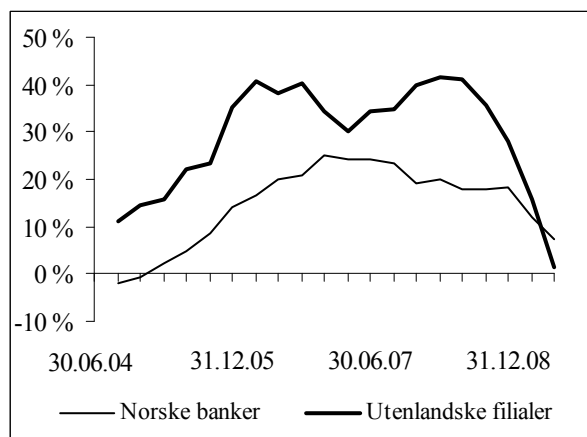
De utenlandske bankfilialene har i lang tid hatt en betydelig høyere utlånsvekst enn de norske bankene, for lån både til personkunder og næringslivskunder. Etter andre kvartal 2008 har filialenes utlånsvekst til personkunder sunket markert, og var ved utgangen av første halvår 2009 lavere enn veksten i de norske bankene. I årets seks første måneder gikk kundeutlånene fra utenlandske filialer *ned* med 1,1 prosent.

Årsveksten i utlån til private innenlandske foretak har i lang tid vært betydelig høyere i de utenlandske filialene enn i de norske bankene. De siste kvartalene har så filialene bremsset utlånsveksten kraftig, slik at den ved utgangen av juni bare var marginalt positiv. Siden årsskiftet hadde filialene redusert sine utlån til private foretak med 6 prosent.

Figur 4.13 Utlånsvekst til personkunder

Figur 4.14 Utlånsvekst til private foretak

5. FINANSIERINGSFORETAK

5.1 Finansieringsselskaper

- Resultatforbedring fra året før
- Markert økning i netto renteinntekter
- Sterk økning i tap på utlån og misligholdte lån
- Stagnasjon i utlånsveksten

Finansieringsselskapenes hovedområder er leasing og bilfinansiering samt kortbaserte utlån og forbruksfinansiering. Det bredt sammensatte markedet innebærer store variasjoner mellom enkeltsselskaper når det gjelder resultat- og balanseutvikling.

Omtalen nedenfor omfatter 27 norske finansieringsselskaper. De norske selskapene som hovedsakelig driver med leasing og bilfinansiering (16 av 27) er omtalt spesielt. I tillegg er det egne avsnitt for utenlandske filialer i Norge og forbrukslån.

Resultat

Resultat av ordinær drift økte med 16 prosent (166 mill. kr) sammenlignet med første halvår i fjor. Resultatforbedringen tilsvarte 0,08 prosentpoeng målt i prosent av GFK. Egenkapitalavkastningen var noe lavere enn i samme periode i fjor.

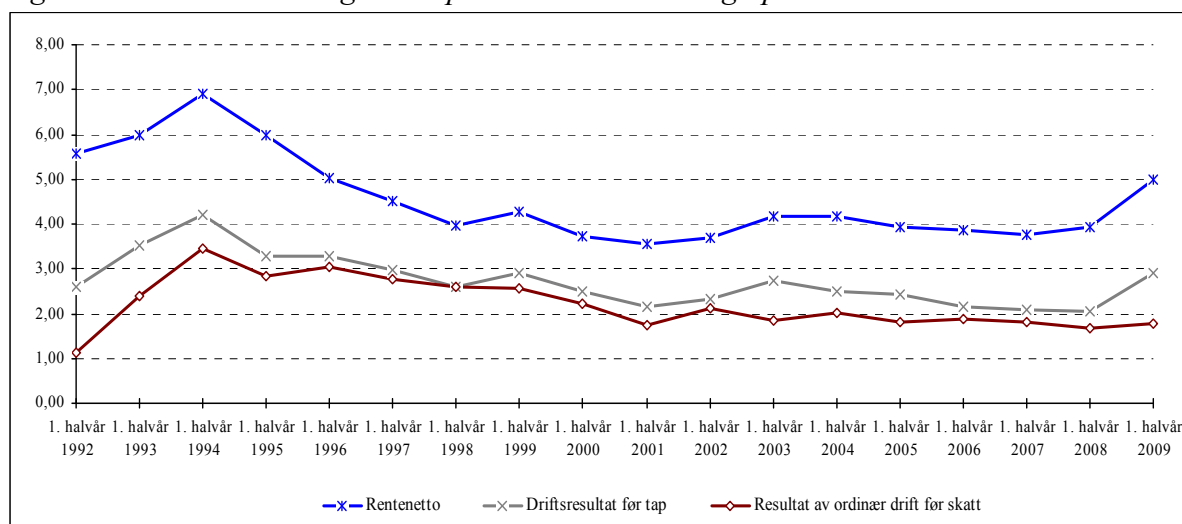
Der var en økning i netto renteinntekter på 41 prosent sammenlignet med tilsvarende periode i fjor. En kraftig nedgang i rentekostnadene var den viktigste årsaken til dette. I prosent av GFK økte nettorenten med 1,05 prosentpoeng. Dette skyldes i hovedsak at rentekostnadene i markedet har falt raskere enn renten ut mot kunden. Denne forsinkelseeffekten har gitt en svært gunstig effekt i et fallende rentemarked. Finansieringsselskapene henter det meste av finansieringen i det kortsiktige rentemarkedet og får dermed raskt effekten av rentereduksjonene. I tillegg har større tapsnedskrivninger ført til at selskapene har økt rentemarginene overfor kundene.

Det har vært en kraftig økning i bokførte tap i 1. halvår 2009 sammenlignet med året før, og tapene er betydelig høyere enn i bankene. Imidlertid var økningen i nettorenten større enn økningen i utlånstapene slik at resultatet ble noe bedre på samme tid i fjor.

Tabell 5.1.1 Resultatposter

	1. halvår 2009		1. halvår 2008	
	mill. kroner	prosent av GFK	mill. kroner	prosent av GFK
Nettorenter	3 313	4,99	2 353	3,94
Andre inntekter	343	0,52	373	0,62
herav kursgevinster	15	0,02	15	0,02
Andre kostnader	1 717	2,59	1 498	2,50
herav lønn og adm.kost.	1 178	1,77	1 064	1,78
Driftsresultat før tap	1 939	2,92	1 227	2,06
Bokførte tap	764	1,15	219	0,37
Resultat ordinær drift	1 175	1,77	1 009	1,69
<i>EK-avkastning (%)</i>	<i>14,4</i>		<i>14,7</i>	

Figur 5.1.1 Finansieringsselskapenes resultatutvikling i prosent av GFK

Balanse

Finansieringsselskapenes brutto utlån til kunder økte med 3,6 prosent siste 12 måneder, noe som innebærer at stagnasjonen i utlånsveksten fortsetter. Ved utgangen av 2008 var årsveksten 13,5 prosent, mens den var 8,0 prosent ved utgangen av første kvartal 2009.

Brutto misligholdte lån har økt med 55 prosent det siste året, og utgjorde 3,4 prosent av utlånene ved utgangen av juni. Målt i forhold til utlån er misligholdet klart større enn for ett år siden. Det har vært en økende tendens for de fleste selskapene. Sammenlignet med forrige kvartal er det en liten økning i nivået på misligholdte lån. Misligholdte lån ligger gjennomgående høyere enn i bankene. I tillegg viste tapsnedskrivninger i prosent av utlån en klar økning.

Tabell 5.1.2 Balanseposter

	30.06.2009	30.06.2008	% vekst
Forvaltningskapital	133 763	128 356	4,2
Brutto utlån til kunder	124 491	120 119	3,6
herav utlån vurdert til amortisert kost	124 381	120 001	3,7
Gjeld til kredittinstitusjoner	110 652	106 071	4,3
Brutto misligholdte lån	4 310	2 782	54,9
i prosent av brutto utlån	3,40	2,28	
Netto misligholdte lån	2 642	1 912	38,2
i prosent av netto utlån	2,13	1,58	
Tapsnedskrivninger	2 151	1 022	110,5
i prosent av brutto utlån vurdert til amortisert kost	1,73	0,85	

Soliditet

Nordea Finans Norge er eneste finansieringsselskap som benytter IRB-metoden. Resten av finansieringsselskapene benytter standardmetode ved beregning av kapitalkrav. Samlet hadde disse en reduksjon i kjernekapitaldekningen med 0,1 prosentpoeng fra 1. kvartal til 2. kvartal 2009.

Tabell 5.1.3 Kapitaldekning i finansieringsselskaper som benytter standardmetoden

	Kjernekapitaldekning	Kapitaldekning
30.06.2009	11,7 %	12,8 %
31.03.2009	11,8 %	12,9 %
30.06.2008	11,3 %	12,5 %

Leasing og bilfinansiering

Av de 27 norske finansieringsselskapene omtalt ovenfor, driver 16 selskaper i hovedsak med leasing og bilfinansiering. Disse har ca. 90 prosent av norske finansieringsselskapers forvaltningskapital. For denne gruppen økte resultat av ordinær drift med 17 prosent (126 mill.kr) sammenlignet med året før. Målt i prosent av GFK var det en økning i resultatet på 0,08 prosentpoeng. Egenkapitalavkastningen var omtrent den samme som i tilsvarende periode i fjor. Det var en klar økning i bokførte tap sammenlignet med året før, men dette oppveies av den sterke økningen i netto renteinntekter.

Tabell 5.1.4 Resultatposter

	1. halvår 2009		1. halvår 2008	
	mill. kroner	prosent av GFK	mill. kroner	prosent av GFK
Nettorenter	2 476	4,12	1 744	3,21
Andre inntekter	155	0,26	167	0,31
herav kursgevinster	-1	0,00	8	0,01
Andre kostnader	1 206	2,01	1 040	1,92
herav lønn og adm.kost.	756	1,27	692	1,27
Driftsresultat før tap	1 425	2,37	871	1,60
Bokførte tap	570	0,95	142	0,26
Resultat ordinær drift	855	1,42	729	1,34
<i>EK-avkastning (%)</i>	<i>11,9</i>		<i>12,0</i>	

Det har vært en avdemping i utlånsveksten. Leasing hadde en tolv månedervekst på 4,4 prosent, mot 8,5 prosent ved utgangen av forrige kvartal. Leasing utgjør i overkant av 60 prosent av utlånene for selskapene i denne gruppen. Brutto misligholdte lån og i prosent av utlån var klart høyere enn for ett år siden. Dette samme gjelder tapsnedskrivninger.

Tabell 5.1.5 Balanseposter

	30.06.2009	30.06.2008	% vekst
Forvaltningskapital	120 762	115 897	4,2
Brutto utlån til kunder	112 520	109 372	2,9
herav leasing	68 870	65 946	4,4
Gjeld til kredittinstitusjoner	100 977	97 381	3,7
Brutto misligholdte lån	3 104	2 030	52,9
i prosent av brutto utlån	2,71	1,83	
Netto misligholdte lån	1 867	1 414	32,0
i prosent av netto utlån	1,66	1,28	
Tapsnedskrivninger	1 641	783	109,6
i prosent av brutto utlån	1,43	0,71	

Utenlandske filialer i Norge

Tallene omfatter 17 utenlandske filialer i Norge som har i underkant av 20 prosent av finansieringsselskapenes totale forvaltningskapital. Resultatet var på omtrent samme nivå som i 1. halvår i fjor. Netto renteinntekter viste også her en klar økning, men lavere enn i norske selskaper i forhold til GFK. Det var en reduksjon i provisjonsinntektene, mens større avskrivninger bidro til økningen i kostnader. Tap på utlån var høyere enn i samme periode i fjor, men lavere enn i de norske selskapene. Innslaget av forbruksfinansiering er lite i denne gruppen. Det er stor variasjon i utlånsveksten mellom de ulike filialene.

Tabell 5.1.6 Resultatposter for utenlandske filialer i Norge

	1. halvår 2009		1. halvår 2008	
	Mill. kroner	prosent av GFK	mill. kroner	prosent av GFK
Nettorenter	555	3,33	418	2,74
Andre inntekter	62	0,37	71	0,46
Herav kursgevinster	6	0,04	0	0,00
Andre kostnader	349	2,09	281	1,84
Herav lønn og adm.kost.	169	1,02	173	1,13
Driftsresultat før tap	268	1,61	208	1,36
Bokførte tap	83	0,50	37	0,24
Resultat ordinær drift	185	1,11	172	1,12

Tabell 5.1.7 Balanseposter for utenlandske filialer i Norge

	30.06.2009	30.06.2008	% vekst
Forvaltningskapital	31 849	29 269	8,8
Brutto utlån til kunder	28 655	26 525	8,3
Gjeld til kredittinstitusjoner	19 737	20 334	-2,9

Forbrukslån

Det er 15 selskaper i utvalget, både norske selskaper og utenlandske filialer. 6 av selskapene er finansieringsselskaper hvor hoveddelen av virksomheten er knyttet til forbrukslån. Disse har 27 prosent av finansieringsselskapenes utlån til lønnstakere og 7 prosent av finansieringsselskapenes totale utlån. I tillegg inngår 9 banker samt enheter i banker og finansieringsselskaper. Noen mindre selskaper med begrenset portefølje er ikke med i utvalget.

Forbrukslån omfatter både kortbaserte utlån og andre forbrukslån uten sikkerhet. Selskapene tilbyr ulike produkter, blant annet kredittkort med inntil 100 000 kroner i kreditt, samt lån uten sikkerhet i størrelsesorden 10 000 til 350 000 kroner. Den effektive renten på disse lånene vil kunne variere mye (fra under 10 til over 30 prosent) avhengig av lånebeløp og tilbakebetalingstid.

Årsveksten var klart lavere enn ved utgangen av forrige kvartal, og utlånsveksten har stagnert kraftig det siste året. Flere selskaper har redusert utlånene i 2009. Isolert vekst i 1. halvår var 2,5 prosent, mens den i andre kvartal var kun 0,9 prosent.

Tabell 5.1.8 Utviklingen i forbrukslån i et utvalg selskaper

GE Money Bank (NUF), Citibank (NUF), DnB NOR Kort (Cresco), Enter Card, Finaref, Ikano Bank, Europay Norge, Diners Club Norge, Santander Consumer Bank, SEB Privatbanken, Nordea Finans, Skandiabanken (NUF), yA Bank, Svea Finans (NUF), Bank Norwegian

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	per 1.kv. 2009	per 2.kv. 2009
Forbrukslån (mill. kr)	20 816	22 823	26 276	31 057	36 925	43 122	43 805	44 197
Vekst % (12 mnd.)	7,4	9,6	15,1	18,2	18,9	16,8	12,2	7,5
Bokførte tap (mill. kr)	574	398	382	253	339	903	634	844
Tap i % av forbrukslån	2,8	1,7	1,5	0,8	0,9	2,1	5,8	3,8
Nettorente i % av GFK	10,1	12,0	11,6	11,2	9,8	8,8	11,1	11,2
Resultat ord. drift i % av GFK	4,9	7,7	7,6	7,6	5,5	3,2	1,5	3,9
Brutto misligholdte lån (mill. kr)	1 758	1 552	1 471	1 532	1 823	2 867	3 316	3 381
Brutto mislighold i % av forbrukslån	8,4	6,8	5,5	4,9	5,0	6,6	7,6	7,6

Det har vært en sterk økning i bokførte tap i 2009 etter at tap og mislighold økte gradvis gjennom fjoråret. Nivået på bokførte tap og misligholdte lån knyttet til forbrukslån ligger høyere enn for banker og finansieringsselskaper generelt. Netto renteinntekter har steget også for denne gruppen i 2009, men den sterke økningen i bokførte tap har gjort at resultatnivået er omtrent det samme som for ett år siden.

5.2 Kredittforetak

- Resultatforbedring som følge av økte netto renteinntekter
- Overføring av utlån fra banker til boligkredittforetak gir fortsatt høy utlansvekst

Foreløpige resultat- og balansetall omfatter 22 kredittforetak hvorav 14 er boligkredittforetak. Boligkredittforetakene gis en egen omtale avslutningsvis.

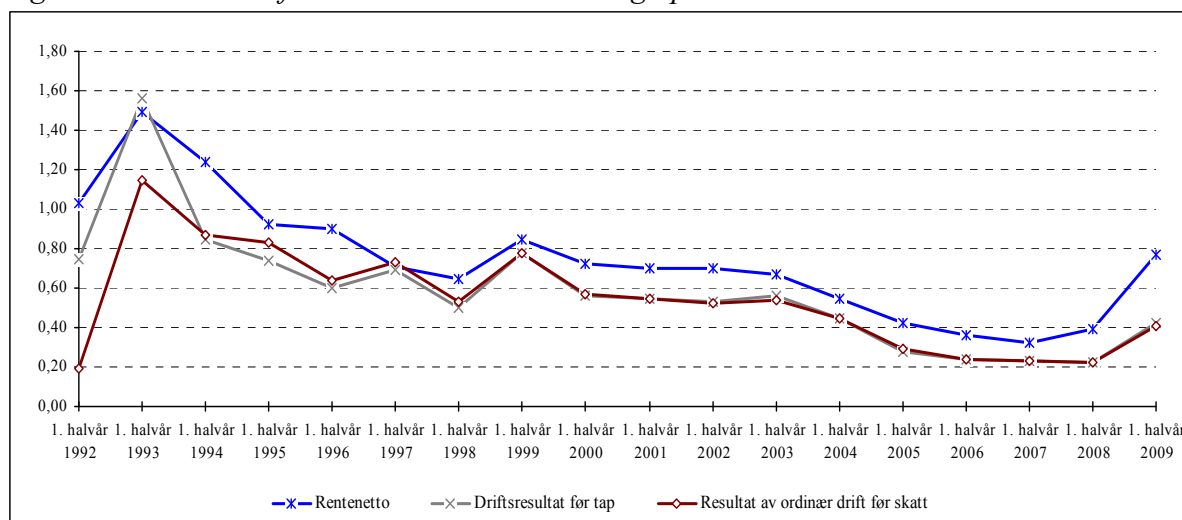
Resultat

Kredittforetakene forbedret resultatet med 0,19 prosentpoeng fra 2008. En økning i netto renteinntekter som følge av overføringer av boliglån fra banker hadde størst innvirkning på resultatutviklingen. Resultatet er ellers påvirket av store svingninger i enkeltselskaper. Kredittforetakenes bokførte tap ligger fortsatt på et lavt nivå.

Tabell 5.2.1 Resultatposter

	1. halvår 2009		1. halvår 2008	
	mill. kroner	prosent av GFK	mill. kroner	prosent av GFK
Nettorenter	3 713	0,77	1 246	0,39
Andre inntekter	-959	-0,20	-118	-0,04
herav kursgevinster	-1 145	-0,24	-34	-0,01
Andre kostnader	701	0,15	428	0,13
herav lønn og adm.kost.	238	0,05	218	0,07
Driftsresultat før tap	2 053	0,42	700	0,22
Bokførte tap	62	0,01	-2	0,00
Resultat ordinær drift	1 991	0,41	701	0,22
<i>EK-avkastning (%)</i>	<i>13,0</i>		<i>6,2</i>	

Figur 5.2.1 Kredittforetakenes resultatutvikling i prosent av GFK

Balanse

Kredittforetakenes utlån til kunder økte med 55 prosent siste 12 måneder. Den sterke veksten hadde sin årsak i overføring av utlån fra banker til boligkredittforetak. Det har vært en klar økning i misligholdte engasjementer i enkelte selskaper. Målt i forhold til utlån er misligholdet fortsatt lavt.

Tabell 5.2.2 Balanseposter

	30.06.2009	30.06.2008	% vekst
Forvaltningskapital	1 001 346	693 257	44,4
Brutto utlån til kunder	669 762	433 088	54,6
herav utlån vurdert til amortisert kost	514 248	296 754	73,3
herav utlån vurdert til virkelig verdi	155 514	136 335	14,1
Gjeld til kredittinstitusjoner	170 859	146 449	16,7
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	755 043	504 220	49,7
Brutto misligholdte lån	1 249	368	
i prosent av brutto utlån	0,19	0,09	
Netto misligholdte lån	1 192	368	
i prosent av netto utlån	0,18	0,09	
Tapsnedskrivninger	264	74	
i prosent av brutto utlån vurdert til amortisert kost	0,05	0,03	

Soliditet

Fire kredittforetak benytter IRB-metoden. Nordea Eiendomskreditt og DnB NOR Boligkreditt fikk tillatelse til å rapportere etter IRB fra 2. kvartal 2007, mens SpareBank 1 Boligkreditt og Sparebanken Vest Boligkreditt rapporterer etter IRB fra 2. kvartal 2009.

De øvrige kredittforetakene benytter standardmetode ved beregning av kapitalkrav. Kredittforetakene under standardmetoden hadde samlet en økning i kjernekapitaldekningen med 1,1 prosentpoeng siden 1. kvartal 2009.

Tabell 5.2.3 Kapitaldekning i kredittforetak som benytter standardmetoden

	Kjernekapitaldekning	Kapitaldekning
30.06.2009	10,3 %	13,2 %
31.03.2009	9,2 %	12,4 %
30.06.2008	8,6 %	11,9 %

Boligkredittforetak

Av 22 kredittforetak er 14 definert som boligkredittforetak. De fleste av boligkredittforetakene er etablert som en konsekvens av statens tiltakspakke til banknæringen og har startet virksomheten i år. Ved utgangen av 2. kvartal 2009 hadde boligkredittforetakene utstedt obligasjoner med fortrinnsrett på 318 mrd. kroner, mot 124 mrd. kroner ved utgangen av 2. kvartal i fjor.

Som følge av volumveksten har det vært klar økning i netto renteinntekter for denne gruppen. Resultatet ble imidlertid sterkt påvirket av netto tap på finansielle instrumenter i DnB NOR Boligkreditt som følge av endret metode for verdivurdering av obligasjoner utstedt i tilknytning til bytteordningen med Norges Bank.

Tabell 5.2.4 Resultatposter

	1. halvår 2009		1. halvår 2008	
	mill. kroner	prosent av GFK	mill. kroner	prosent av GFK
Nettorenter	1 937	1,05	390	0,54
Andre inntekter	-1 301	-0,71	33	0,04
herav kursgevinster	-1 150	-0,63	87	0,12
Andre kostnader	465	0,25	213	0,29
herav lønn og adm.kost.	43	0,02	35	0,05
Driftsresultat før tap	171	0,09	210	0,29
Bokførte tap	24	0,01	3	0,00
Resultat ordinær drift	147	0,08	207	0,29

Tabell 5.2.5 Balanseposter

	30.06.2009	30.06.2008	% vekst
Forvaltningskapital	436 814	192 806	126,6
Brutto utlån til kunder	392 652	180 407	117,7
herav utlån vurdert til amortisert kost	375 606	178 826	110,0
Gjeld til kredittinstitusjoner	102 713	54 522	88,4
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	309 155	125 812	145,7
Brutto misligholdte lån	335	120	
i prosent av brutto utlån	0,09	0,07	
Netto misligholdte lån	288	120	
i prosent av netto utlån	0,07	0,07	
Tapsnedskrivninger	157	36	
i prosent av brutto utlån vurdert til amortisert kost	0,04	0,02	

Ved utgangen av 2. kvartal 2009 hadde boligkredittforetakene utstedt obligasjoner med fortrinnsrett på 318 mrd. kroner, mot 124 mrd. kroner ved utgangen av 2. kvartal i fjor.

6. LIVSFORSIKRINGSSELSKAPER

- Positive resultater i livselskapene i første halvår
- Børsoppgang og reduserte kredittspreader i andre kvartal bidrar til godt finansresultat i første halvår
- Fem selskaper skrev ned eiendomsverdiene i første halvår
- Bufferkapitalen økte noe i andre kvartal

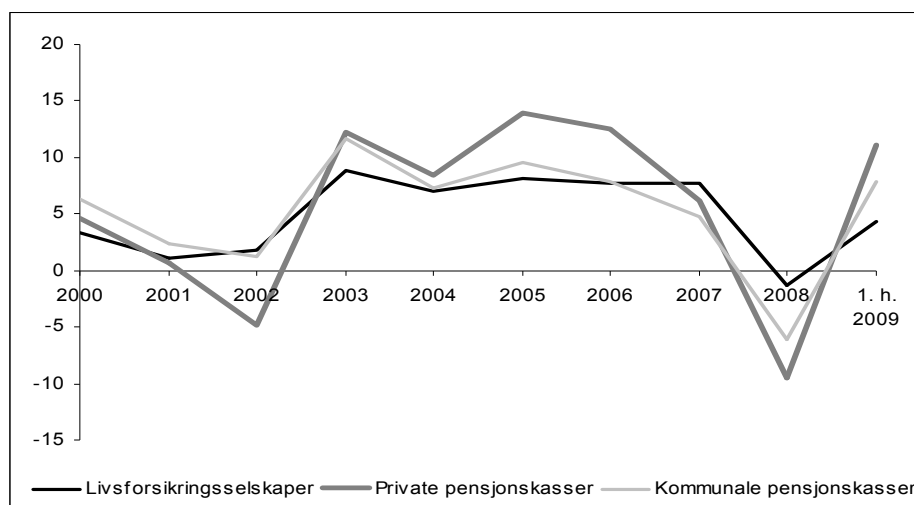
Det var ved utgangen av 1. halvår 2009 12 livselskaper i det norske livsforsikringsmarkedet med en samlet forvaltningskapital på 749 mrd. kroner. Netfonds Livsforsikring startet virksomhet i første kvartal i år og har foreløpig begrenset virksomhet.

I omtalen av selskapenes resultater er avkastning og resultatposter som andel av gjennomsnittlig forvaltningskapital annualisert med mindre annet er oppgitt.

Kapitalavkastning (kollektivporteføljen)

Livselskapene hadde en bokført kapitalavkastning på 4,3 prosent i første halvår 2009, mot 1,6 prosent i første halvår 2008. Verdijustert avkastning var 4,3 prosent for selskapene samlet, mot -1,5 prosent i samme periode i fjor. Pensjonskassene, som samlet har en høyere aksjeandel enn livselskapene, hadde en høyere verdijustert avkastning i første halvår med 8,8 prosent. Samtidig hadde de en langt svakere avkastning enn livselskapene i 2008. Størst er utslagene i de private pensjonskassene hvor aksjeandelen er høyest.

Figur 6.1 Verdijustert kapitalavkastning i livselskaper og pensjonskasser 2000 – 1. halvår 2009

Resultat

Livselskapene hadde et resultat før skatt på 1,8 mrd. kroner i første halvår 2009. Det tilsvarer 0,5 prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital (GFK). Netto inntekt på finansielle investeringer i kollektivporteføljen utgjorde 14 mrd. kroner mot -8 mrd. kroner i samme periode i fjor. Mens netto verdiendringer i første kvartal utgjorde -6 mrd. kroner, snudde utviklingen i andre kvartal slik at netto verdiendringer for første halvår samlet sett var -96 mill. kroner. Aksjekursene økte betydelig i andre kvartal, og reverserte i stor grad den negative utviklingen i aksjekurser i første kvartal. De selskapene som fremdeles har en viss aksjeandel har hatt glede av denne utviklingen. I tillegg har reduserte kredittspreader i andre kvartal for enkelte selskaper bidratt til verdiøkning på obligasjoner.

Verdijustert resultat, som inkluderer endringer i kursreguleringsfondet, var på 2 mrd. kroner (-0,5 prosent av GFK) i første halvår 2009, mot -18,2 mrd. kroner i samme periode i fjor. Kursreguleringsfondet ble tømt for de fleste selskapene i 2008. I andre kvartal har imidlertid kursutviklingen bidratt til noe midler i fondet for tre selskaper.

Premieinntektene var 33 mrd. kroner (8,9 prosent av GFK), mot 36 mrd. kroner i første halvår 2009. Målt i forhold til GFK er dette noe lavere enn i første halvår 2008. Erstatningene utgjorde 24 mrd. kroner (6,4 prosent av GFK) for selskapene samlet, en nedgang fra 34 mrd. kroner (9,2 prosent) sammenlignet med samme periode i fjor. Nedgangen skyldes at det i 2008 var betydelig gjenkjøp og uttak av individuelle kapitalforsikringer som følge av renteutviklingen.

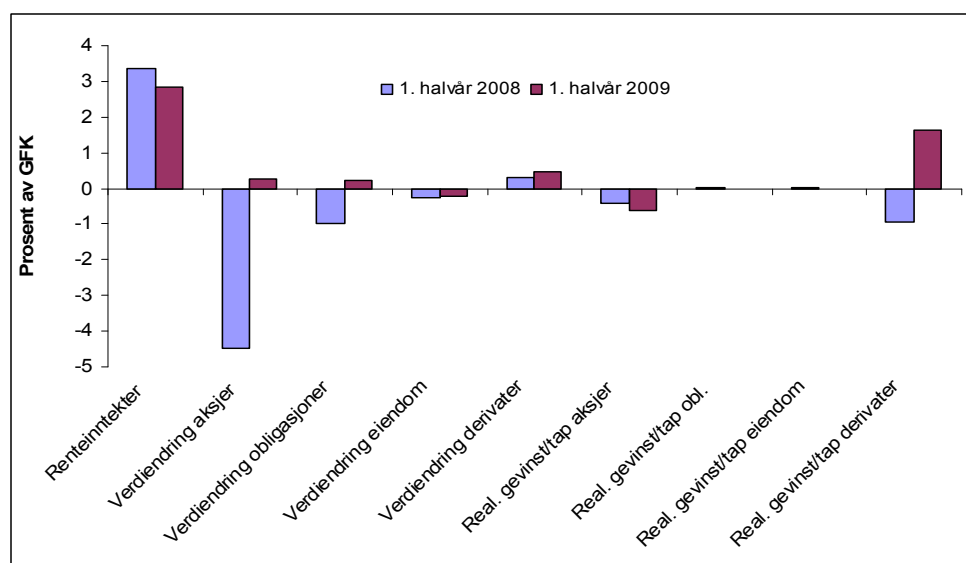
Tabell 6.1 Utvalgte resultatposter

RESULTATER	1. halvår 2009		1. halvår 2008	
	Mill. kr.	% av GFK (ann.)	Mill. kr.	% av GFK (ann.)
Premieinntekter	33 092	8,93	35 896	9,70
herav overføringer av premieres. mv. fra andre	6 107	1,65	8 940	2,42
Netto inntekter fra finansielle eiendeler i kollektivporteføljen	14 055	3,79	-8 173	-2,21
herav gevinster ved realisasjon	2 267	0,61	-301	-0,08
herav verdiendringer	-96	-0,03	-21 868	-5,91
Erstatninger	23 690	6,39	34 019	9,19
herav overføring av premiereserve mv. til andre	5 603	1,51	6 440	1,74
Endring i forsikringsforpliktelser - kontraktsfastsatte forpliktelser	-15 628	-4,22	7 335	1,98
herav endring i tilleggsavsetninger	-43	-0,01	-112	-0,03
herav endring i kursreguleringsfond	172	0,05	15 996	4,32
Midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfastsatte forpliktelser	-3 954	-1,07	-1 032	-0,28
Forsikringsrelaterte driftskostnader	2 785	0,75	2 836	0,77
Resultat av teknisk regnskap (kundeporteføljene)	778	0,21	-2 712	-0,73
Resultat av ikke-teknisk regnskap (selskapsporteføljen)	1 058	0,29	445	0,12
Resultat før skatt	1 841	0,50	-2 265	-0,61
Verdijustert resultat før skatt (inkl. endringer i kursreguleringsfond)	2 013	0,54	-18 261	-4,93
Totalresultat (inkl. andre resultatkomponenter)	1 195	0,32	-2 299	-0,62

Selskapene hadde totalt sett netto realisert gevinst på finansielle eiendeler. Gevinsten skriver seg fra derivater, mens selskapene samlet hadde netto realisert tap på aksjer i perioden. Inntekten fra derivater er i hovedsak opsjonsgevinster og gevinst på valutarelaterte derivater. I samme periode i fjor hadde selskapene netto tap på derivater. Sammenlignet med samme periode i fjor er det særlig verdiutviklingen på aksjeporteføljen som får store utslag. I første halvår 2008 var det en verdinedgang på aksjer på 16 mrd. kroner i livselskapene totalt, mens det i samme periode i år var en verdiøkning på 1 mrd. kroner. Verdien på obligasjonene falt i første halvår. Nedgangen kom i hovedsak i første kvartal, mens utviklingen har vært positiv i 2. kvartal isolert sett. Det er hovedsakelig stats- og statsgaranterte obligasjoner som har falt i verdi. Renteinntektene er et viktig positivt bidrag til finansresultatet i samtlige selskaper, men er likevel lavere enn i første halvår i fjor.

Samlet har selskapene en verdinedgang på eiendom på 1,6 mrd. kroner i første halvår. Fem av de seks største selskapene har skrevet ned eiendomsverdiene i første halvår.

Figur 6.2 Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen 1.halvår 2009 (utvalgte poster). Prosent av GFK.

Balanse

Kollektivporteføljen utgjorde hoveddelen av forvaltningskapitalen med 84 prosent, mens selskaps- og investeringsvalgporteføljen utgjorde hhv. 9 og 6 prosent.

Aksjeandelen utgjorde per andre kvartal 9 prosent av kollektivporteføljen. Dette er om lag samme nivå som ved utgangen av forrige kvartal. Ett år tilbake var aksjeandelen litt over 20 prosent. Aksjeandelen baserer seg kun på beholdningstall på balansen og tar ikke hensyn til eventuelle derivater. For flere selskaper har den reelle aksjeeksponeringen (inkludert derivater) vært noe lavere.

Obligasjoner og sertifikater til virkelig verdi utgjorde 35 prosent av kollektivporteføljen. Av dette utgjorde offentlig utstedte obligasjoner noe over 40 prosent. Obligasjoner holdt til forfall utgjorde 21 prosent av kollektivporteføljen, en svak økning siden utgangen av 2008. Andelen utlån og fordringer til amortisert kort utgjorde 16 prosent av investeringer i kollektivporteføljen.

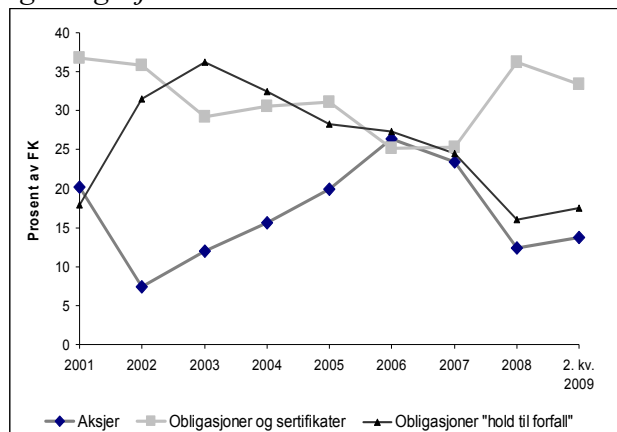
Tabell 6.2 Utvalgte balanseposter

BALANSE	30.06.2009		30.06.2008		31.12.2008	
	Mill. kr.	% av FK	Mill. kr.	% av FK	Mill. kr.	% av FK
Bygninger og faste eiendommer*	96 334	12,9	90 114	12,2	95 025	12,9
Finansielle eiendeler til amortisert kost	238 847	31,9	206 635	27,9	202 145	27,5
herav investeringer som holdes til forfall	130 919	17,5	152 352	20,6	117 762	16,0
herav utlån og fordringer	100 700	13,4	48 176	6,5	77 193	10,5
Finansielle eiendeler til virkelig verdi	385 955	51,5	400 487	54,1	409 438	55,7
herav aksjer og andeler	102 732	13,7	178 427	24,1	91 149	12,4
herav obligasjoner og sertifikater	249 684	33,3	181 161	24,5	266 586	36,3
Sum eiendeler (forvaltningskapital)	748 957	100,0	740 741	100,0	734 940	100,0
herav eiendeler i selskapsporteføljen	68 406	9,1	83 226	11,2	73 518	10,00
herav investeringer i kollektivporteføljen	630 504	84,2	602 868	81,4	620 270	84,40
herav investeringer i investeringsvalgporteføljen	49 729	6,6	54 647	7,4	41 145	5,60
Kursreguleringsfond	476	0,1	1 801	0,2	304	0,04
Forsikringsforpliktelse - kontraktsfaste forpliktelser	623 957	83,3	606 262	81,8	609 154	82,88
Tilleggsavsetninger - kollektivporteføljen	13 138	1,8	24 219	3,3	13 215	1,80
Ansvarlig kapital	52 966	7,1	56 108	7,6	53 270	7,25

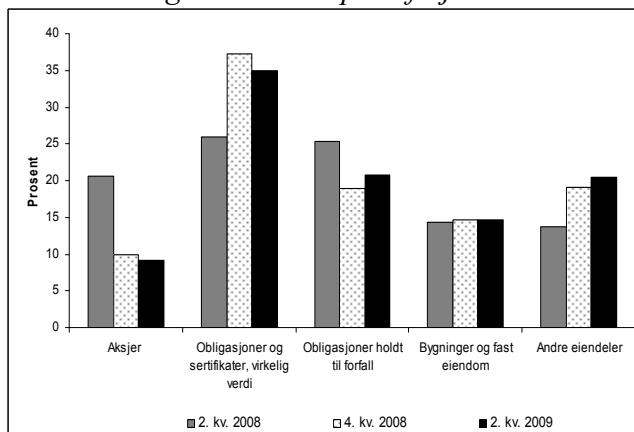
*Inkludert investeringer i eiendomsdatterselskaper

Midlene som ble frigjort ved nedslag av aksjer i 2008 ble i hovedsak investert i obligasjoner, og obligasjonsandelen økte derfor betydelig i 2008. I 2009 har andelen obligasjoner til virkelig verdi gått noe ned.

Figur 6.3 Utviklingen i andelen aksjer og obligasjoner 2001 – 2. kv. 2009

Figur 6.4 Utvikling i investeringer i kollektivporteføljen siste år

Soliditet og stresstester

Livselskapene hadde ved utgangen av andre kvartal en samlet kapitaldekning på 16,3 prosent. Samtlige selskaper oppfylte per første kvartal kravet om 8 prosent kapitaldekning.

Solvensmarginen var for selskapene samlet 173,7 prosent, en nedgang fra 189,2 ved utgangen av 2008.

Stresstest II

Samtlige forsikringsselskaper og de største pensjonskassene har fra og med 2008 rapportert stresstester til Kredittilsynet kvartalsvis, jfr. forskrift 22.02.2008 om rapportering av stresstester for forsikringsselskaper og pensjonsforetak. Stresstest II er basert på bokførte verdier og skal belyse selskapets evne til å oppfylle gjeldende soliditetskrav.¹⁰ Følgende forutsetninger legges til grunn i beregning av markedsrisiko:

- Et parallelt skift rentekurven på 1,5 prosentpoeng,
- et fall i aksjekursene med 20 prosent,
- et fall i eiendomsmarkedene med 12 prosent og
- en endring i kursen på utenlandsk valuta med 12 prosent.

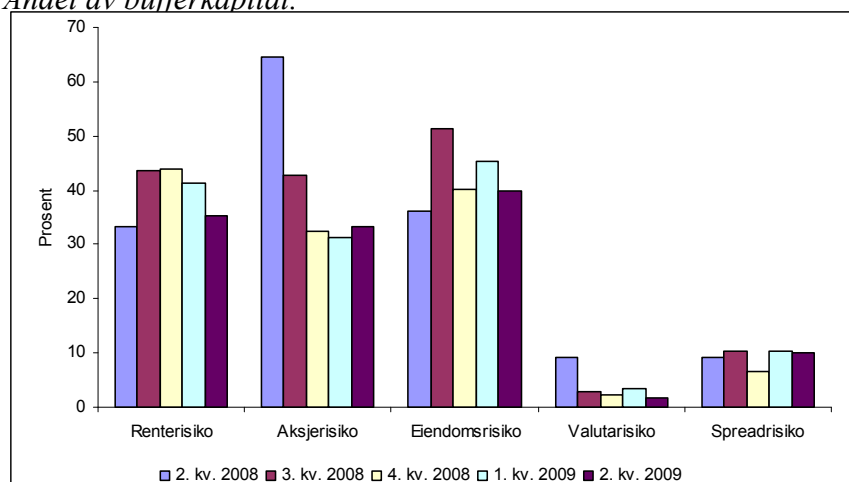
Bufferkapitalen består av overskytende kjernekapital (kjernekapitalmargin), tilleggsavsetninger begrenset oppad til årets renteforpliktelse, delårsresultat, kursreguleringsfond og risikoutjevningsfond.

Stresstestene per andre kvartal viste en nedgang i bufferkapitalutnyttelsen sammenlignet med utgangen av forrige kvartal for selskapene samlet. Bufferkapitalutnyttelsen for livselskapene samlet utgjorde 103 prosent, mot 114 prosent ved utgangen av første kvartal.

¹⁰ Til forskjell fra Stresstest I som er basert på virkelig verdi av eiendeler og forpliktelser og en definisjon av bufferkapital under forutsetning av at selskapet avvikes. Stresstest I er utviklet for blant annet å kunne følge effekten av det nye solvensregelverket frem mot gjennomføringen.

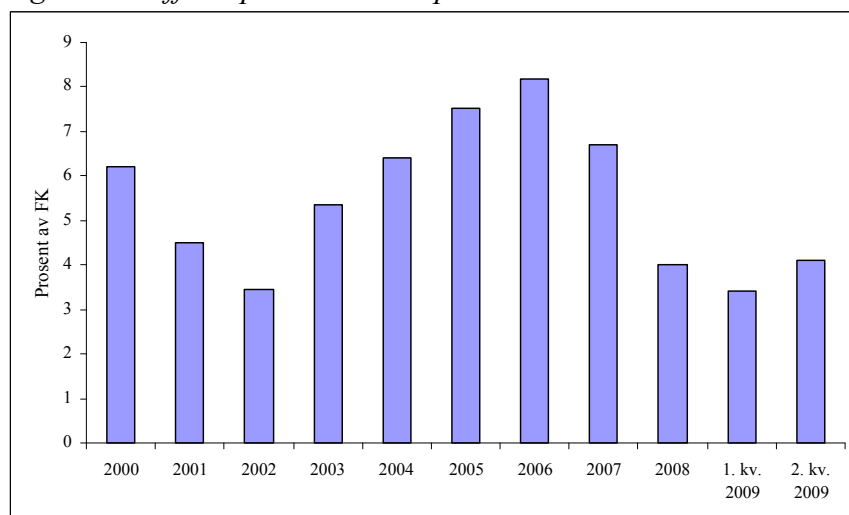
Tapspotensialet for eiendomsrisiko utgjør det høyeste risikoområdet i stresstesten, men har falt fra 45 til 40 prosent av bufferkapitalen siste kvartal. Også andelen renterisiko har falt, mens det har vært noe økning i aksjerisikoen som andel av bufferkapitalen. Samlet tapspotensial for markedsrisiko i prosent av bufferkapitalen har falt med 9 prosentpoeng siste kvartal. Dette skyldes først og fremst en økning i bufferkapital i perioden.

Figur 6.5 Kvartalsvis utvikling i tapspotensial for markedsrisiko, fordelt på risikoområder. Andel av bufferkapital.

Bufferkapitalen, slik den er definert i stresstesten, har økt med 4 mrd. kroner siden utgangen av 2008, og utgjorde 4,1 prosent av forvaltningskapitalen ved utgangen av andre kvartal, det samme som ved utgangen av året, men en bedring sammenlignet med utgangen av første kvartal. Et positivt delårsresultat (før tildeling til kunder) bidrar til økningen i bufferkapitalen.

*Figur 6.6 Bufferkapital i livselskapene samlet 2000 – 2. kv. 2009**

*Tallene f.o.m. 2008 baserer seg på stresstestrapporteringen og avviker noe fra tidligere rapportering.

7. PENSJONSKASSER

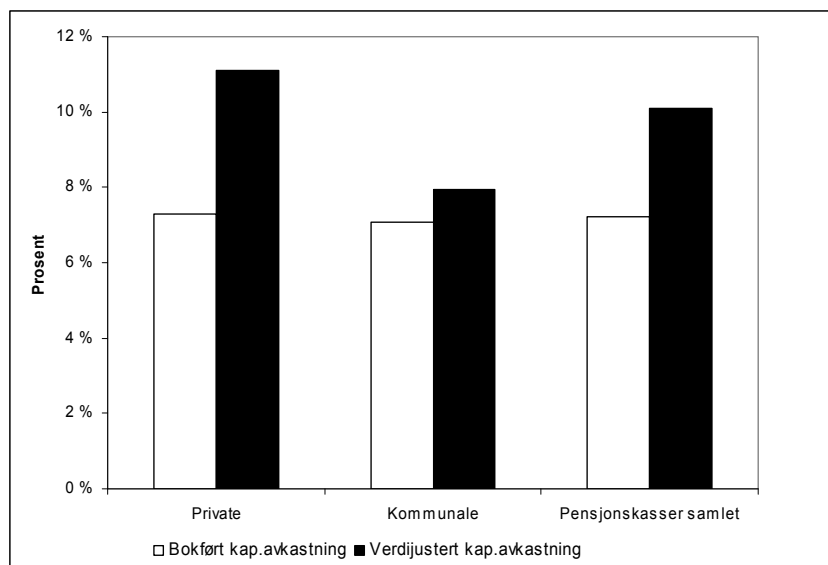
- Betydelig bedring i verdijustert og bokført avkastning i pensjonskassene i 1. halvår
- Bufferkapitalen har økt noe, men er fremdeles på et relativt lavt nivå

Omtalen nedenfor omfatter pensjonskasser som hadde en forvaltningskapital på over 1 mrd. kroner ved utgangen av 2008, tilsvarende om lag 80 prosent av samlet forvaltningskapital i pensjonskassene. Utvalget består av 17 private og 18 kommunale pensjonskasser av totalt 106 pensjonskasser. Pensjonskassene i utvalget hadde en forvaltningskapital på 144 mrd. kroner per 2. kvartal 2009, hvorav de private og kommunale pensjonskassene hadde en forvaltningskapital på hhv. 97 mrd. kroner og 47 mrd. kroner.

Kapitalavkastning (kollektivporteføljen)

Pensjonskassenes samlede bokførte kapitalavkastning i kollektivporteføljen var 7,2 prosent i 1. halvår, opp fra -2,3 prosent i 2008.¹¹ Den verdijusterte kapitalavkastningen i kollektivporteføljen var på 10,1 prosent, opp fra -8,5 prosent i 2008. Den sterke økningen i den verdijusterte og bokførte avkastningen har sammenheng med en bedring i finansinntektene som følge av den positive utviklingen i aksjemarkedene det siste halvåret. I motsetning til livselskapene solgte ikke pensjonskassene seg tilsvarende ned i aksjer høsten 2008, noe som gjenspeiles i en høyere avkastning i 1. halvår.

Figur 7.1 Kapitalavkastningen i et utvalg pensjonskasser i 1. halvår 2009 (annualisert)

De private pensjonskassene i utvalget hadde en bokført kapitalavkastning i kollektivporteføljen på 7,3 prosent i 1. halvår, mens den verdijusterte avkastningen var 11,1 prosent. Dette er en sterk forbedring fra året 2008 da de private pensjonskassene hadde en bokført og verdijustert kapitalavkastning på -3,5 og -9,6 prosent. For de kommunale pensjonskassene i utvalget var den bokførte og verdijusterte kapitalavkastningen i kollektivporteføljen på 7,1 prosent og 7,9 prosent. Til sammenligning hadde de kommunale pensjonskassene en bokført og verdijustert avkastning på 0,2 prosent og -6,2 prosent i 2008. Høyere eksponering i aksjemarkedene bidro til en høyere verdijustert kapitalavkastning i de private pensjonskassene enn i de kommunale pensjonskassene i 1. halvår. Tilsvarende hadde

¹¹ Fire kommunale pensjonskasser har beregnet avkastningen etter ny forskrift.

de private pensjonskassene en lavere verdijustert avkastning enn de kommunale pensjonskassene i 2008 da det var en svak utvikling i aksjemarkedene.

Balanse

Kollektivporteføljen utgjorde den største andelen av pensjonskassenes forvaltningskapital med 90 prosent per 2. kvartal. Selskapsporteføljen og investeringsvalgporteføljen utgjorde hhv. 8 prosent og 2 prosent.

Tabell 7.1: Utvalgte balanseposter i et utvalg pensjonskasser 30.06.2009

Balanse og nøkkeltall	Private		Kommunale		Pensjonskasser samlet	
	Mill kr.	I % av FK	Mill kr.	I % av FK	Mill kr.	I % av FK
Bygninger og andre faste eiendommer	4 600	4,7	1 380	2,9	5 980	4,1
Finansielle eiendeler målt til amortisert kost	11 667	12,0	13 951	29,6	25 619	17,7
herav obligasjoner o.a. verdipapirer med fast avkastning	10 679	11,0	13 823	29,3	24 501	16,9
herav utenlandsk utsteder	1 254	1,3	379	0,8	1 633	1,1
Finansielle eiendeler målt til virkelig verdi:	77 913	80,0	28 318	60,0	106 231	73,5
herav aksjer og andeler	27 541	28,3	9 605	20,4	37 146	25,7
herav utenlandsk utsteder	14 968	15,4	3 085	6,5	18 053	12,5
herav obligasjoner o.a. verdipapirer med fast avkastning	48 298	49,6	14 157	30,0	62 455	43,2
herav utenlandsk utsteder	13 289	13,6	1 221	2,6	14 510	10,0
Sum eiendeler (forvaltningskapital)	97 433	100,0	47 166	100,0	144 599	100,0
herav selskapsportefølje	8 566	8,8	3 586	7,6	12 152	8,4
herav investeringer i kollektivporteføljen	88 856	91,2	40 521	85,9	129 377	89,5
herav investeringsvalgportefølje	0	0,0	2 799	5,9	2 799	1,9
Kursreguleringsfond	1 356	1,4	234	0,5	1 590	1,1
Tilleggsavsetninger - kollektivporteføljen	1 673	1,7	646	1,4	2 318	1,6
Ansvarlig kapital	7 204	7,4	3 135	6,6	10 339	7,2

Finansielle eiendeler målt til virkelig verdi utgjorde 74 prosent av forvaltningskapitalen for pensjonskassene samlet; for private og kommunale pensjonskasser var andelen 80 prosent og 60 prosent.

Aksjer og andeler utgjorde 26 prosent av forvaltningskapitalen for pensjonskassene i utvalget ved utgangen av 2. kvartal 2009, en nedgang på ett prosentpoeng fra utgangen av 2008. Til sammenligning hadde pensjonskassene en aksjeandel på 32 prosent av forvaltningskapitalen per 2. kvartal 2008. For de private og de kommunale pensjonskassene i utvalget var aksjeandelen på hhv. 28 prosent og 20 prosent ved utgangen av 2. kvartal i år. Tilsvarende tall var 29 prosent og 21 prosent ved utgangen av 2008. For pensjonskassene samlet, var det en liten nedgang i andelen aksjer med utenlandsk utsteder fra 50 prosent til 49 prosent det siste halvåret. Andelen utenlandske aksjer sank fra 56 prosent til 54 prosent for de private pensjonskassene. For de kommunale pensjonskassene var det imidlertid en økning i utenlandsandelen på ett prosentpoeng til 32 prosent i samme periode. Aksjeandelen til både private og kommunale pensjonskasser er fremdeles adskillig høyere enn i livselskapene, som økte sin aksjeandel fra 12 prosent til 14 prosent det siste halvåret. Andelen utenlandske aksjer i livselskapene var 48 prosent per 2. kvartal 2009, ned fra 52 prosent ved utgangen av 2008. De kommunale pensjonskassene har fremdeles en adskillig lavere utenlandsandel i sin aksjebeholdning enn både livselskapene og de private pensjonskassene, som har den høyeste utenlandsandelen med 54 prosent.

Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning målt til virkelig verdi utgjorde 43 prosent av pensjonskassenes forvaltningskapital per 2. kvartal, en nedgang på 3 prosentpoeng fra utgangen av 2008. Utenlandsandelen sank fra 33 prosent til 23 prosent i samme periode. De private pensjonskassene hadde den største nedgangen i utenlandsandelen, fra 40 til 28 prosent. For de kommunale pensjonskassene var det en nedgang fra 11 til 9 prosent. De kommunale pensjonskassene har en mye lavere utenlandsandel enn både de private

pensjonskassene og livselskapene, som har en utlandsandel på 27 prosent for disse verdipapirene.

Finansielle eiendeler målt til amortisert kost utgjorde 18 prosent av forvaltningskapitalen. Dette er en økning på tre prosentpoeng fra utgangen av 2008. Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning utgjorde hoveddelen med 96 prosent. For disse verdipapirene var andelen med utenlandsk utsteder 7 prosent.

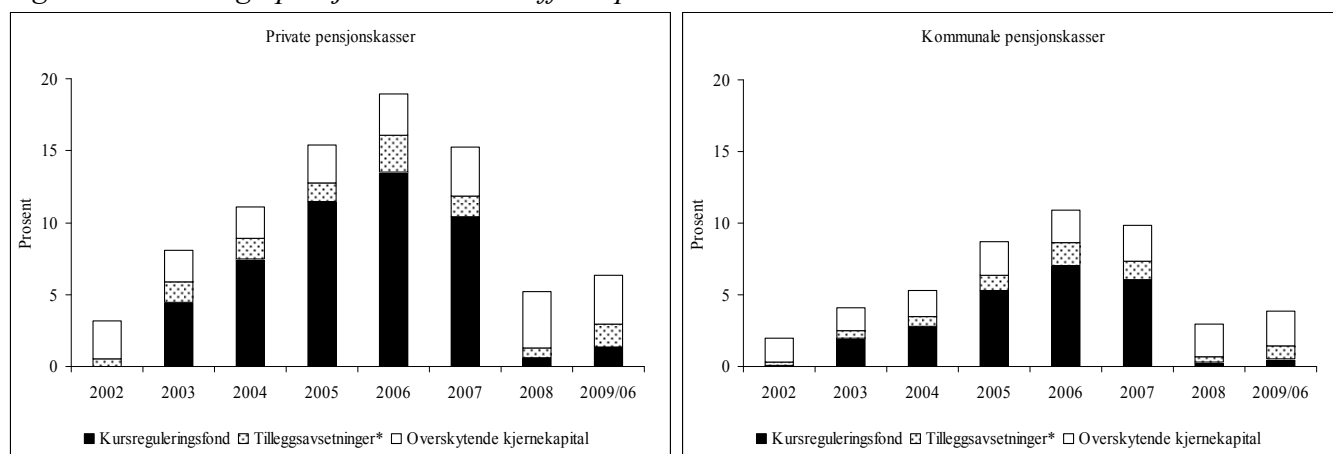
Soliditet

Per 2. kvartal 2009 hadde pensjonskassene i utvalget samlet en kapitaldekning på 15,6 prosent, mot 15,4 prosent ved utgangen av 2008 og 13,4 prosent per 2. kvartal 2008. Alle pensjonskassene i utvalget oppfylte kapitaldekningskravet på 8 prosent.

Bufferkapitalen, bestående av overskytende kjernekapital, tilleggsavsetninger begrenset oppad til ett års rentegaranti og kursreguleringsfond, var 8,0 mrd. kroner, tilsvarende 5,5 prosent av pensjonskassenes forvaltningskapital per 2. kvartal 2009. Fra utgangen av 2008 har bufferkapitalen økt med 2,1 mrd. kroner eller ett prosentpoeng målt som andel av forvaltningskapitalen. Per 2. kvartal 2008 var bufferkapitalen 13,4 mrd. kroner, tilsvarende 10,1 prosent av forvaltningskapitalen.

Bufferkapitalen til de private pensjonskassene har økt fra 5,2 til 6,3 prosent av forvaltningskapitalen det siste halvåret. Den ble redusert fra 15,2 til 5,2 prosent av forvaltningskapitalen fra utgangen av 2007 til utgangen av 2008. Bufferkapitalen til de kommunale pensjonskassene falt fra 9,9 prosent til 2,9 prosent av forvaltningskapitalen i samme periode. I 1. halvår i år økte de kommunale pensjonskassenes bufferkapital fra 2,9 til 3,8 prosent av forvaltningskapitalen. Til sammenligning var bufferkapitalen i livselskapene som andel av forvaltningskapitalen på 4,1 prosent. Overskytende kjernekapital utgjør den klart største andelen av bufferkapitalen for både private og kommunale pensjonskasser. Dette har bl.a. sammenheng med at en rekke pensjonskasser fikk tilført kapital fra sponsor i 2008. Det er en viss økning i tilleggsavsetninger for begge typer pensjonskasser det siste halve året. Økningen i kursreguleringsfond er størst for de private pensjonskassene, men det er fremdeles på et lavt nivå.

Figur 7.2 Utvikling i pensjonskassenes bufferkapital

*Her medregnes tilleggsavsetninger begrenset oppad til årets renteforpliktelse

9. SKADEFORSIKRINGSSELSKAPER

- nedgang i teknisk resultat
- større finansinntekter ga høyere resultat før skatt
- stor økning i sikkerhetsavsetninger

Utvalget består av 43 norsk eide forsikringsselskaper. I fremstillingen er selskapene delt inn i ulike grupper.

Tabell 9.1 viser de ulike forsikringsgruppenes markedsandeler målt i prosent av samlet forfalt bruttopremie.

Tabell 9.1 Markedsandeler

I prosent av samlet bruttopremie	1. halvår 2009	1. halvår 2008
Knyttet til konsern	34	35
Captives	8	8
Øvrige aksjeselskaper	11	9
Sjøforsikringsselskaper	3	3
Gjensidige selskaper	1	1
Utenlandske filialer	42	44

Resultatutvikling i gruppene

Tabell 9.2 resultatutviklingen i de ulike gruppene av skadeselskaper

Tall i mill. kroner		1. halvår 2009	1. halvår 2008
Knyttet til konsern	Teknisk resultat	757	1 094
	Resultat før skattekostnad	1 896	314
Captives	Teknisk resultat	191	963
	Resultat før skattekostnad	924	67
Øvrige aksjeselskaper	Teknisk resultat	-85	156
	Resultat før skattekostnad	147	118
Sjøforsikringsselskaper	Teknisk resultat	-50	149
	Resultat før skattekostnad	11	134
Gjensidige selskaper	Teknisk resultat	51	70
	Resultat før skattekostnad	156	1
Alle selskaper	Teknisk resultat	863	2 432
	Resultat før skattekostnad	3 134	635

Alle gruppene fikk redusert teknisk resultat i 1. halvår 2009 sammenlignet med 1. halvår 2008. Det var lavere allokert investeringsavkastning og økning i sikkerhetsavsetningene som bidro til nedgang i teknisk resultat i alle gruppene. For konsern, captives og aksjeselskaper førte også økt combined ratio¹² til reduksjon i teknisk resultat. Alle gruppene hadde betydelig økning i finansinntekter som i stor grad kompenserte for lavere teknisk resultat, og førte til at resultat før skatt økte i alle gruppene unntatt for sjøforsikringsselskapene sammenlignet med 1. halvår 2008.

¹² Combined ratio er summen av skadeprosent (erstatningskostnader for egen regning (f.e.r) i prosent av premieinntekter f.e.r) og kostnadsprosent (forsikringsrelaterte driftskostnader f.e.r. i prosent av premieinntekter f.e.r)

Tabell 9.3 Combined ratio i ulike grupper

(Tall i prosent)	Knyttet til konsern	Captives	Øvrige aksje-selskaper	Sjøforsikr.-selskaper	Gjensidige selskaper
1. halvår 2009	95,6	99,2	103,7	98,4	86,4
1. halvår 2008	95,5	38,0	97,5	123,4	91,2

Combined ratio gir et mål på lønnsomheten av den forsikringsrelaterte virksomheten. Så lenge combined ratio er under 100, har premieinntektene vært større enn summen av skadeutbetalinger og andre forsikringsrelaterte kostnader. I 1. halvår 2009 hadde gruppen aksjeselskaper høyeste combined ratio med 103,7, etter en økning på 6,2 prosentpoeng sammenlignet med 1. halvår 2008. Gruppen aksjeselskaper består av flere nyetablerte selskaper med lave premieinntekter, noe som bidrar til høy combined ratio.

Gruppen konsern hadde i samme periode en marginal økning i combined ratio på 0,1 prosentpoeng til 95,6 prosent, mens captive-selskapene hadde nesten en tredobling av sin combined ratio fra 38 prosent i 1. halvår 2008 til 99,2 prosent i 1. halvår 2009. Endringene i captive-selskapenes combined ratio sier mer om variasjon i hvordan regnskapet føres, enn om faktiske endringer i nivået på premieinntekter og skadeutbetalinger. Sjøforsikringsselskapenes combined ratio sank med 25 prosentpoeng til 98,4 prosent i 1. halvår 2009. Det var nedgang i erstatningskostnader som i hovedsak bidro til reduksjonen i sjøforsikringsselskapenes combined ratio hvor skadeprosenten og kostnadsprosenten sank med henholdsvis 23,2 prosentpoeng og 1,7 prosentpoeng. Gruppen gjensidige selskaper hadde 86,4 prosent i combined ratio i 1. halvår 2009, ned fra 91,2 prosent i tilsvarende periode året før.

7 av 43 selskaper hadde negativt resultat før skatt i 1. kvartal 2009. Til sammenligning hadde 12 av 43 selskaper negativt resultat i samme periode i 2008. Økning i netto finansinntekter har bedret resultatene i mange selskaper.

Resultatutvikling for selskapene samlet

I den videre fremstillingen av resultat- og balanseutviklingen for skadeforsikringsselskapene samlet, er captive-selskapene holdt utenom som følge av svært store variasjoner i resultatene fra år til år.

Tabell 9.4 Samlet resultatutvikling for alle skadeforsikringsselskaper utenom captives

Tall i mill. kr og prosent av premie f.e.r	1. halvår 2009	% av premie	1. halvår 2008	% av premie
Premieinntekter f.e.r.	11 007		10 752	
Allokert investeringsavkastning (innt.)	548	5	975	9
Andre forsikringsrelaterte inntekter (inkl. premierabatter og gevinstavtaler)	41	0	71	1
Erstatningskostnader f.e.r.	8 350	76	8 241	77
Forsikringsrelaterte driftskostnader f.e.r.	2 301	21	2 206	21
Endring i sikkerhetsavsetning mv.	273	2	-126	-1
Resultat av teknisk regnskap	673	6	1 469	0
Netto inntekter av finansielle eiendeler	2 090	19	82	1
Allokert investeringsavkastning (kost.)	548	5	975	9
Andre inntekter/kostnader (netto)	-4	0	-8	0
Resultat før skattekostnad	2 210	20	568	5

I 1. halvår 2009 hadde skadeforsikringsselskapene et samlet teknisk resultat på 673 mill. kroner, mot 1 469 mill. kroner i 1. halvår 2008. Den store reduksjonen i teknisk resultat skyldes i hovedsak lavere allokert investeringsavkastning og økte sikkerhetsavsetninger. Sammenlignet med 1. halvår 2008 sank skadeprosenten med 0,7 prosentpoeng til 75,9, mens

kostnadprosenten steg med 0,3 prosentpoeng til 20,9. Combined ratio holdt seg dermed omtrent uendret på 96,8 prosent, 0,4 prosentpoeng ned sammenlignet med 1. halvår 2008.

Utviklingen i finansmarkedet har stor betydning for forsikringsselskaperes resultater. I 1. halvår 2009 hadde selskapene 2 090 mill. kroner i netto finansinntekter, mot 82 mill. kroner året før. Den betydelige økningene i finansinntektene bidro til at resultat før skatt ble betydelig bedret fra 568 mill. kroner i 1. halvår 2008 til 2 210 mill. kroner i 1. halvår 2009.

Balanseutvikling i alle selskapene

Tabell 9.5 Samlet balanseutvikling for alle skadeforsikringsselskaper utenom captives

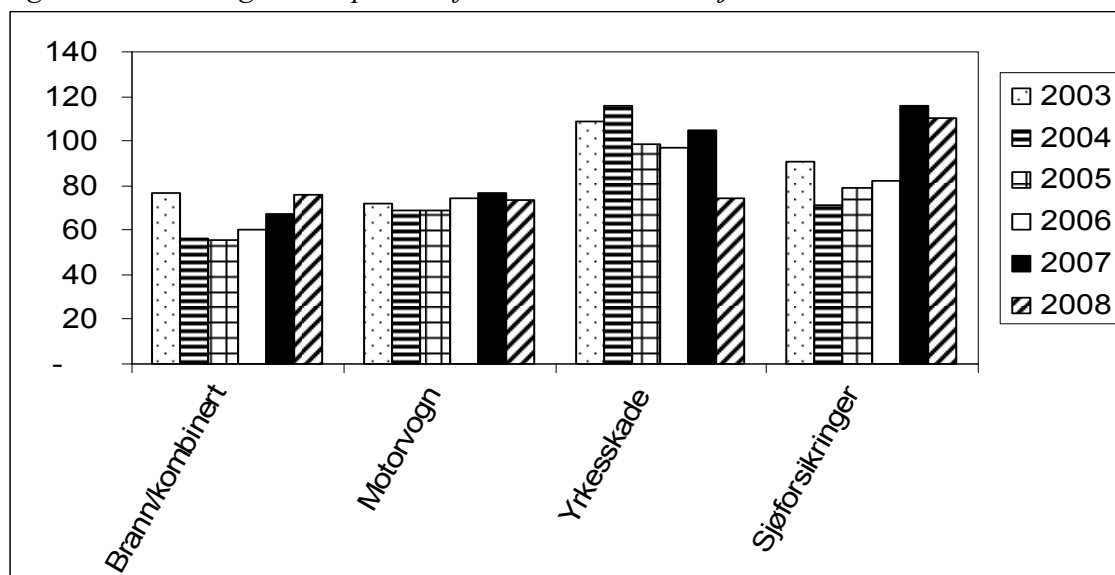
Tall i mill. kr og prosent av forvaltningskapital	30.06.2009	% av FK	30.06.2008	% av FK
Bygninger og faste eiendommer	2 069	2	2 796	3
Investeringer som holdes til forfall	18 408	22	10 908	13
Aksjer og andeler	9 914	12	10 046	12
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	20 028	24	22 090	27
Utlån	1 585	2	1 674	2
Ansvarlig kapital	18 549	22	16 564	20
Forsikringstekniske avsetninger	54 141	65	43 266	53
Forvaltningskapital	83 773		82 084	

Samlet hadde skadeforsikringsselskapene en forvaltningskapital på 83,8 mrd. kroner ved utgangen av 1. halvår 2009, det er en økning på 2,1 prosent siste år. Investeringer som holdes til forfall utgjorde 22 prosent av forvaltningskapitalen, etter en økning på 9 prosentpoeng. Aksjer og andeler utgjorde 12 prosent, og var med det uendret. Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning var på 24 prosent av forvaltningskapitalen, mot 27 prosent ved utgangen av 1. halvår 2008. Bygninger og faste eiendommer sank med 1 prosentpoeng, mens andelen utlån har holdt seg stabilt på 2 prosent av forvaltningskapitalen.

Bransjene

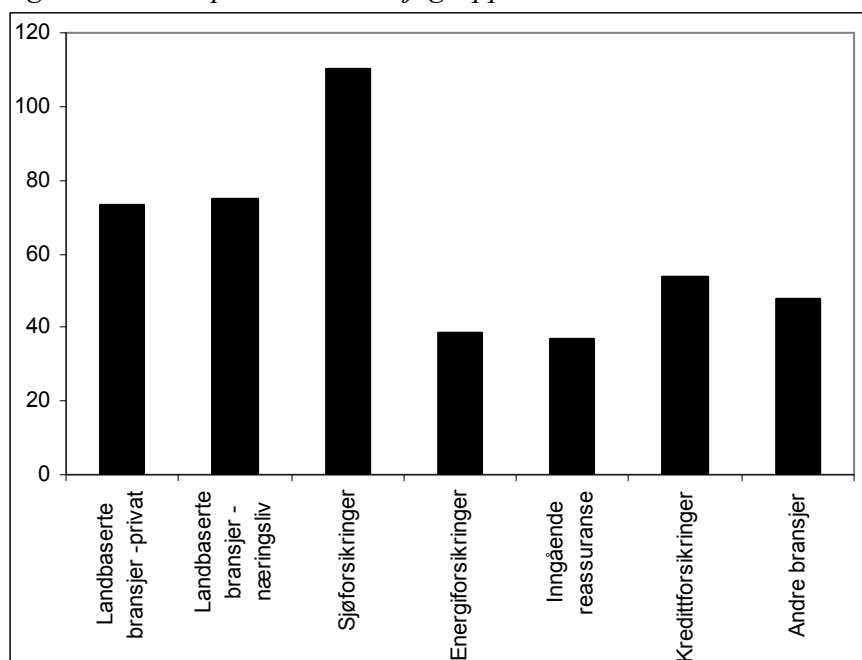
I samarbeid med Statistisk sentralbyrå innhenter Kredittilsynet på årlig basis bransjefordelte resultater for skadeforsikringsselskapene. Figur 9.1 viser de siste årenes utvikling i skadeprocenten for de viktigste hovedbransjene: brannforsikring/kombinerte forsikringer, motorvognforsikringer, yrkesskadeforsikringer og sjøforsikringer. Figuren illustrer nivåforskjeller i skadeprocenten for de ulike bransjene, der yrkesskade tradisjonelt har hatt det høyeste nivået, etterfulgt av sjøforsikring. De to siste årene har det vært et skift i nivået mellom disse bransjene, skadeprocenten har falt i yrkesskadeforsikring og samtidig steget i sjøforsikring.

Figur 9.1 Utvikling i skadeprosent for noen hovedbransjer

Fra 2007 til 2008 steg skadeprosenten til brann/kombinert forsikring med 9 prosentpoeng til 76 prosent, og var på det høyeste nivået siden 2003. For bransjene motorvogn, yrkesskade og sjøforsikring falt skadeprosenten mellom 2007 og 2008. Motorvognforsikring har hatt den mest stabile skadeprosenten, i løpet av de siste seks årene har den kun variert med 7 prosentpoeng. I 2008 var skadeprosenten for motorvogn på 74 prosent, etter en nedgang på 2 prosentpoeng siden 2007. Yrkesskadeforsikring har tradisjonelt hatt høy skadeprosent, men i 2008 falt den med hele 31 prosentpoeng til 74 prosent. Skadeprosenten på sjøforsikring sank med 4 prosentpoeng til 110, men var da fortsatt på et høyt nivå. I sjøforsikring var det en stor økning i skadeutbetalingene mellom 2006 og 2007, skadeprosenten steg med 34 prosentpoeng i den perioden. Sjøforsikringsselskapene forklarte da at høyere skadeprosent kom av økt verdi og pris på skader, samt økt skadefrekvens både innenlands og utenlands. Enkelte selskaper bygger nå ned sin marinportefølje og ønsker heller å satse mer på bransjer hvor lønnsomheten er bedre.

Figur 9.2 Skadeprosent i bransjegrupper 2008

Figur 9.2 gir oversikt over de ulike bransjegruppernes skadeprosent i 2008. Med unntak av sjøforsikringer som er den samme kategorien i figur 9.1 er det større grupper i figur 9.2 enn i 9.1, og alle hovedbransjene inngår i disse gruppene. De landbaserte bransjene er de absolutt største bransjene målt i premieinntekter. Sjøforsikring er bransjen med høyest skadeprosent, etterfulgt av de landbaserte bransjene. Sjøforsikring hadde 110 i skadeprosent i 2008, mens landbaserte bransjer privat og landbaserte bransjer næringsliv hadde henholdsvis 73 og 75 i skadeprosent. I landbaserte bransjer privat inngår bl.a. kombinerte forsikringer, motorvognforsikring og reiseforsikringer. I landbaserte bransjer næringsliv inngår bl.a. industriforsikring, yrkesskadeforsikring og transportforsikringer. De øvrige bransjene energiforsikringer, inngående reassuranse, kredittforsikringer og andre bransjer har lave skadeprosenter, men er også små bransjer. Energiforsikring var imidlertid større enn sjøforsikring målt i premieinntekter f.e.r. i 2008, men det var ett selskap som sto for nesten all premieinntekten i denne bransjen. I kategorien "andre bransjer" inngår bl.a. naturskadeforsikring. I 2008 hadde bransjene følgende skadeprosenter: energiforsikringer 39, inngående reassuranse 37, kredittforsikringer 54 og andre bransjer 48.